

Ədalət Vəliyev:
“Sənət adamlarından
heç vaxt incimirəm...”

21 noyabr 2014-cü il № 05 (05) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 50 qəpik

Tərcümələrini
çap etdirmək
istəməyən
tərcüməçi

Xaqani
Qayıblı

» sahifə 8

15 milyondan
çox şəkil
çəkmiş
fotoqraf

Rəsim
Sadıqov

» sahifə 20

Mustafanın
ruhu onun
bədəninə
köçüb

Hacı
İsmayilov

» sahifə 21

Köhnə kitabların sığınacaq yeri

14

ANONS

Gürcüstan
rəssamlarının sərgisi
» sahifə 3

Milli Kitabxanada
tapılmayan kitablar
» sahifə 5

“Ulduz” şeir
dərgisidir mi?
» sahifə 9

Təcrübə keçməyə
yer tapmayan gənc
tərcüməçilər
» sahifə 10

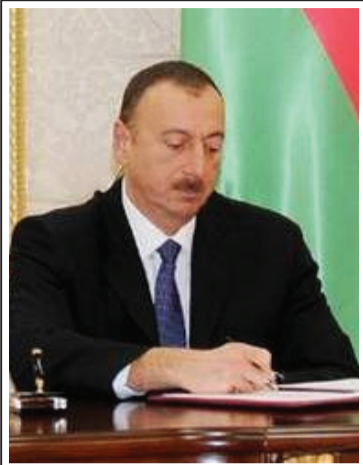
Əhməd Oğuzun
yeni şeirləri
» sahifə 11

Mirzə Şafi müəmması
nə vaxt çözüləcək?
» sahifə 15

Selincerin dünya
şöhrətli qəhrəmanının
prototipi
» sahifə 16

Məşhur ərəb
yazıçısının novellası
» sahifə 17

Mahir N. Qarayev
poetik tərcümə
haqqında
» sahifə 18

Prezident general Əlağa Şıxlinskiyin yubileyinin keçirilməsi ilə bağlı Sərəncam imzalayıb

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev general Əlağa Şıxlinskiyin 150 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Sərəncam imzalayıb.

Sərəncamda 2015-ci ilin aprel ayında Azərbaycanın görkəmli hərbi xadimi, tanınmış hərbi alim, general-leytenant Əlağa İsmayıl ağa oğlu Şıxlinskiyin anadan olmasından 150 il keçdiyi xatırladılır.

Bildirilir ki, XX əsrin əvvəllərindən etibarən irimiqyaslı hərbi əməliyyatların iştirakçısı kimi general Əlağa Şıxlinski döyüş meydanlarındakı şücaətləri və artilleriya nəzəriyyəsinə gətirdiyi yenilikləri ilə hərbi tarixinə parlaq səhifələr yazıb. O, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin mühüm dövlət təsisatları yaradılarkən milli qoşun hissələrinin təşkilində, müstəqil ordu quruculuğunda müstəsna fəaliyyət göstərmiş, sonrakı dövrlərdə də hərbi andına sadıq qalaraq ölkənin silahlı qüvvələrinin formalaşdırılmasına töhfələr verib.

Sərəncamda general-leytenant Əlağa Şıxlinskiyin 150 illik yubileyinin dövlət səviyyəsində keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Müdafiə Nazirliyinə Təhsil Nazirliyi və Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə birlikdə Əlağa Şıxlinskiyin 150 illik yubileyinə dair tədbirlər planını hazırlayıb həyata keçirmək, Nazirlər Kabinetinə bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etmək tapşırılıb.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Fəxrü Uğurlu

Baş redaktorun müavini: Qurban Yaquboğlu

Məsul katib: Mövlud Abdullayev

Tənqid və publisistika şöbəsi: Tahir Kazımlı (redaktor), Kənan Hacı

Tərcümə və ədəbi əlaqələr şöbəsi: Nəriman Əbdülrəhmanlı (redaktor), Nərin Güllü Əliyeva, Leyla Əliyeva

Mədəniyyət şöbəsi: Zöhrab Əmirxanlı (redaktor), Qızılgül Abdinova, Sevinc Fədalı

Dizayner: Cavid Sərxanbəyli

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250

Sifariş: 4147

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi, 74

Telefon: 595 16 05

Noyabrın 18-də İstanbulun "Çırağan" sarayında "Bakı-2015" ilk Avropa Oyunlarının növbəti təqdimatı keçirilib. Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, Avropa Oyunlarının Təşkilat Komitəsinin sədri Mehriban Əliyeva təqdimat mərasimində iştirak edib.

Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı və Azərbaycanın Türkiyədəki səfirliyinin dəstəyi ilə keçirilən mərasimdə qardaş ölkənin ictimai-siyasi dairələrinin nümayəndələri, mədəniyyət və idman xadimləri iştirak ediblər.

Tədbir iştirakçıları əvvəlcə "Bakı-2015"ə həsr olunmuş bürünc heykəllərdən ibarət sərgiyə baxıblar. "Biz birlikdə" adlanan bu sərgidə 20-dən çox Azərbaycan heykəltəraşının əsərləri nümayiş olunub.

Sonra qonaqlar Azərbaycanın mənzərələrindən ibarət fotosəkillərə baxıblar.

Türkiyə prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın və xanımı Əminə Ərdoğanın mərasimə ünvanladığı maktub oxunub. Maktubda qədim və müasir Bakıda ilk Avropa

İstanbulda "Bakı-2015" birinci Avropa Oyunlarının təqdimatı keçirilib

pa Oyunlarının yüksək səviyyədə keçiriləcəyinə əminlik, qardaş ölkələrimiz arasındakı əlaqələrin bütün sahələrdə inkişaf etməsindən məmnunluq ifadə olunub və bu təqdimatın əhəmiyyəti vurğulanıb.

Azərbaycanın birinci xanımı, ilk Avropa Oyunlarının Təşkilat Komitəsinin sədri Mehriban Əliyeva

mərasimdə çıxış edib. O, iki qardaş ölkə arasındakı münasibətlərdən danışdı: "Biz Türkiyənin uğurlarına öz uğurlarımız kimi sevinirik. Sevinirik ki, Türkiyə son on il ərzində sürətli inkişaf və tərəqqi yolu ilə gedir. Türkiyə Böyük İyirmiliyin üzvü olaraq dünya problemlərinin həllinə öz töhfəsini verir".

Facio qurbanları anılıb

Dünən Firudin bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında 1991-ci ilin 20 noyabrında Qarakənd səmasında ermənilər tərəfindən vurulmuş vertolyot qəzası nəticəsində həlak olmuş faciə qurbanlarına həsr olunan "Həyat var ki, ölüm qədər zəhərli, Ölüm var ki, həyatdan da dəyərlidir" mövzusunda xatirə gecəsi keçirilib.

Foyədə faciə qurbanlarının xatirəsinə həsr edilmiş kitablar sərgilənib.

Tədbir Xocavənd rayonunun Qarakənd kəndi yaxınlığında Azərbaycanın rəsmi şəxslərinin olduğu vertolyot qəzası ilə bağlı Sevinc Osmanqızının hazırladığı film-in nümayişi ilə başlayıb.

Tədbirdə ziyalılar və Nəsimi rayonundakı 35 və 44 sayılı orta məktəblərin 10-cu sinif şagirdləri iştirak edib. Sonda məktəblilər arasında kitabxana əməkdaşlarının tərtib etdikləri "Vətənpərvər kimdir?" mövzusunda rəy sorğusu keçirilib.

Birinci mövsüm turizm bazarı keçirilib

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə Azərbaycan Turizm Assosiasiyası Birinci mövsüm turizm bazarı keçirib. "Park Bulvar" Ticarət Mərkəzində təşkil olunan yarmarka ilə bağlı "Aydın yol" a nazirliyin əməkdaşı Cəfər Qarayev məlumat verib:

Birinci mövsüm bazarında 15 turizm şirkəti və 10 mehmanxana iştirak edir. Yarmarkanın ildə üç dəfə – Yeni il, Novruz bayramı və yay ərəfəsində təşkili nəzərdə tutulub. Bu tip tədbirlər yerli turizmin təbliğinə yönəlib. İnsanlar hər mövsümdən öncə yarmarkada iştirak etməklə səyahətə çıxacaqları məkanları rahatlıqla seçə biləcəklər. Bu, həm də azad rəqabət şəraitinin yaxşılaşdırılmasına xidmət edir. Turizm firmaları eyni məkanda toplanacaq, ziyarətçilər onların təklif etdikləri qiymətlərlə tanış olacaqlar. Beləliklə, sərfəli seçim imkanı yaranacaq".

Yarmarka boyunca müxtəlif şirkətlərin təşkil etdiyi uduşlu viktorinalar keçirilib.

"Şekspir" in daha bir uğuru

Azərbaycanlı aktrisa Məlahət Abbasovanın xalq yazıçısı Elçinin "Şekspir" pyesi əsasında hazırladığı eyniadlı tamaşa Türkiyədə növbəti dəfə uğur qazanıb.

Tamaşanın dekorasiyası "2013-2014 dizayn mükafatı"na layiq görülüb. Mükafatı İstanbul şəhər teatrları arasında ancaq "Şekspir" tamaşası qazanıb. Əvvəllər də bu tamaşanın dekor işi iki ayrı-ayrı mükafata layiq görülmüşdü.

Bundan başqa, bu səhnə əsərində rol oynayan beş aktyor və aktrisa da "İlin ən yaxşı sənətçisi" mükafatı alıb. Qaliblər Türkiyədə fəaliyyət göstərən 147 teatr arasından seçiliblər.

Bakıda idman filmləri festivalı

Nizami Kino Mərkəzində İkinci Bakı Beynəlxalq İdman Filmləri Festivalının açılış mərasimi olub. Mərasimdən əvvəl keçirilən mətbuat konfransında İdman, Kino və Televiziya Filmləri Beynəlxalq Federasiyasının (FICTS) sədri Askani Franko, Bakı festivalının münisiflər heyətinin sədri Endre Florian (Macarıstan), heyətin üzvü Yusif Şeyxov, fransalı rejissor Kristof Offens-teyn festivalın proqramı, təqdim olunan filmlər və dünyada keçirilən bənzər festivallar barədə məlumat veriblər.

Mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev İkinci Bakı Beynəlxalq İdman Filmləri Festivalının əhəmiyyətindən danışdı. Qeyd edib ki, festival Mədəniyyət və Turizm, Gənclər və İdman nazir-

liklərinin və Milli Olimpiya Komitəsinin təşkilatçılığı ilə keçirilir. Festival idmanın bir çox növünə həsr olunan filmləri təbliğ etmək, ən yaxşı filmlərin müəlliflərini həvəsləndirmək məqsədilə reallaşdırılıb.

Festivala 33 ölkədən 115 film daxil olub. Onlardan 23 ölkəni təmsil edən 48 film müsabiqəyə buraxılıb.

Filmlər 5 kateqoriya - "Bədii film", "İdman və şəxsiyyət", "İdman və dünya", "TV filmləri" və "Milli film" üzrə bölüşdürülüb.

Londonda "Muğam gecəsi" keçirilib

Londonda ikinci Beynəlxalq "Buta" Azərbaycan İncəsənəti Festivalı çərçivəsində "Muğam gecəsi" keçirilib. Məşhur "Soutwark" katedralında keçirilən gecədə diasporumuzun təmsilçiləri, yerli və xarici ictimaiyyətin nümayəndələri də daxil olmaqla keyfi sayda sənətsəvər iştirak edib.

"Soutwark" katedralının dekanı Andru Nun dünyada məşhur məkanın tarixi haqqında məlumat verib. Azərbaycanın dünyanın ən dilbər guşələrindən olduğunu qeyd edən dekan ölkənin mədəniyyətinin və incəsənətinin beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən sevildiyini vurğulayıb.

"Buta" İncəsənət Mərkəzinin baş direktoru Nəsimi Piriye Azərbaycan incəsənətinin bütün dövrlərdə daim inkişafda olduğunu bildirib. Dünyada ölkəmizin mədəniyyətini, musiqisinin və incəsənətinin özünəməxsus yeri olduğunu diqqətə çatdırıb.

Konsertdə azərbaycanlı sənətkarlar – Nurlan Növrəli, Munis Şorifov, Gülşən Ağayeva, Hüseyn Hüseynov, Vüqar Şərifzadə, Cəbi Mahmudzadə və başqa musiqiçilərdən ibarət Muğam ansamblının ifasında "Laçın-Bayatı Şiraz", "Dilkeş", "Sarı gəlin", "Çahargah", "Qarabağ şikəstəsi" kimi mahnı və muğamlarımız səsləndirilib.

Azərbaycanda Türkiyə mədəniyyəti günləri

Noyabrın 22-dən 27-dək Azərbaycanda Türkiyə mədəniyyəti günləri keçiriləcək. İlk dəfə bu tutaq tədbirlə əlaqədar Türkiyənin mədəniyyət və turizm naziri Ömər Çelinyin rəhbərliyi altında tanınmış incəsənət ustaları Azərbaycana gələcəklər.

Mədəniyyət günləri çərçivəsində Türkiyə sənətçilərinin ifasında konsert proqramları, rəsm və foto sərgiləri, film və teatr tamaşaları nümayiş olunacaq.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi noyabrın 8-dən 16-dək Türkiyənin İstanbul şəhərində keçirilmiş 33-cü Beynəlxalq İstanbul Kitab Fuarında (sərgisində) təmsil olunub. Sərgidə Tərcümə Mərkəzinin nəşrləri xüsusi stenddə nümayiş etdirilib. Mərkəzin İstanbula ezam olunmuş nümayəndə heyəti bir sıra nəşriyyat və tərcümə qurumları ilə görüşlər keçirib. Azərbaycan Tərcümə Mərkəzinin mətbuat və nəşr məsələləri üzrə müşaviri Fərid Hüseyn səfər təəssüratlarını "Aydın yol"a danışıb.

– Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin təmsilçiləri olaraq 33-cü İstanbul Beynəlxalq Kitab Fuarında iştirak etdiniz. Kitab sərgisində iştirak Tərcümə Mərkəzi üçün hansı baxımdan əhəmiyyətli idi?

– Keçirdiyimiz görüşlərin nəticələri yaxın zamanlarda hiss olunacaq. Öncə onu deyim ki, Tərcümə Mərkəzi Türkiyə ədəbiyyatı və mədəniyyətinin dünyada təbliğiylə məşğul olan TEDA proqramı ilə əməkdaşlıq edəcək. Türkiyə nəşriyyatlarında Azərbaycan yazıçılarının kitabları çap ediləcək və bu işin təbliği xüsusi şəkildə təşkil olunacaq.

İstəyirik Türkiyədə əsərləri nəşr edilən Azərbaycan yazıçısının kitabları nəşriyyat anbarlarında qalmaq və oxucuya çatmasın, oxucuya çatsın. Bundan başqa, Türk Ədəbiyyat

“Keçirdiyimiz görüşlərin nəticələri yaxın zamanlarda hiss olunacaq”

Vəqfi və Türkiyə Tərcüməçilər Federasiyası ilə qarşılıqlı işlər görülməkdir. Tərcümə konfransları keçiriləcək, təcrübə atelyeləri fəaliyyət göstərəcək. Bir sözlə, sadaladığımız işləri dövlətin dəstəyi ilə yaxın gələcəkdə səbirlə, sanballı şəkildə həyata keçirməyi planlaşdırırıq.

– Azərbaycan ədəbiyyatı kitab sərgisində necə təmsil olunurdu?

– Tərcümə Mərkəzi ilk dəfə idi belə bir beynəlxalq kitab sərgisinə qatılırdı. Bir məqamı da qeyd edim

ki, stendimizə yaxınlaşan ziyarətçilər “Xəzər” jurnalında əsərləri çap olunan xarici müəllifləri görəndə təəccüblənir, az qala inamsızlıq nümayiş etdirirdilər. Bunun həm yaxşı, həm də pis tərəfi var. Yaxşı tərəfi odur ki, dünyanın bir çox tanınmış müəlliflərinin əsərləri “Xəzər” jurnalında çap olunub və biz onlara göstərə bilirlik ki, vəziyyət sizin düşündüyünüz kimi deyil, Azərbaycanda bu işləri həyata keçirən Tərcümə Mərkəzi adlı rəsmi qurum var.

Pis tərəfi odur ki, Azərbaycanı dünya ədəbiyyatından xəbərsiz ölkə kimi təsəvvür edirlər. Bunun səbəbləri araşdırılmalıdır. Bundan başqa, beş-üç nəfəri çıxmaq şərti ilə bizim yazıçıları demək olar ki, tanımır. Səbəb nədir? Axı bəzi yazıçılarımızın əsərləri ölkə hüduqlarını aşır, onların səsi daim müxtəlif ölkələrdə keçirilən poeziya gecələrindən, ədəbi konfranslardan gəlir.

Bəlkə beynəlxalq miqyaslı tədbirlərdə Azərbaycanı təmsil edənlər bir çox hallarda dünya oxucusu üçün sanballı yazıçı sayılmadıqlarına görə ölkəni də onlar vasitəsilə tanıyıb həmişə ağız büzüblər? Artıq Tərcümə Mərkəzi bu istiqamətdə təşəbbüsü öz üzərinə götürüb və beynəlxalq müstəvidə daha dəyərli yazıçılarımızın təbliği və təmsil olunması ilə bağlı layihələr həyata keçirəcək.

İstanbul sərgisinə ən mötəbər nəşriyyatlar qatılmışdı. Ancaq müşahidələrimiz göstərdi ki, məsələn, “Ötükən” nəşriyyatında Azərbaycandan indiyə qədər cəmi iki yazıçının – Elçinin və Kamal Abdullanın əsərləri çap edilib. Nəşriyyat nümayəndələri “Ötükən”in həmin kitabları öz hesabına buraxdığını və hər iki yazıçının kitablarının satış göstəricisindən

məmnun qaldıqlarını bildirdilər. Bax bu, artıq ciddi göstəricidir. Akif Aşurlı və Musa Qasımlının da ayrı-ayrı nəşriyyatlarda çapdan çıxmış kitabları sərgidə nümayiş olunurdu.

– Sərgi çərçivəsində TEDA rəhbərliyi, Yunanıstan Mədəniyyət Fondunun koordinatoru ilə görüşlər keçirmisiniz. Orxan Kamalın bəzi əsərlərinin nəşr hüququnun Tərcümə Mərkəzinə verilməsi ilə bağlı məlumat da açıqlandı. Maraqlıdır, daha hansı qərarlar qəbul olundu və həmin qərarların həyata keçirilməsi hansı mərhələdədir?

– Bəli, dediyiniz əməkdaşlıq layihələrini həyata keçirəcəyik. Gələndən sonra da tərəfdaşlarımızla əlaqə saxlamışıq. Müzakirələr aparır, ortaq işlərin hansı ardıcılıqla həyata keçiriləcəyini planlaşdırırıq.

Orxan Kamalın oğlu İşıq Öyütçü ilə müqavilə bağlayacağıq, atasının əsərləri Azərbaycan dilinə tərcümə edilib çap olunacaq. Eləcə də, Azərbaycan yazıçılarının Türkiyədə çap olunması antologiyaya daxil edilmiş əsərləri yaxın günlərdə türkcəyə çevrilmək üçün peşəkar tərcüməçiyə həvalə olunacaq.

Leyla ƏLİYEVA

Gürcüstandan sevgilərlə

Rəssamın odası

Noyabrın 18-də Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyində Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, Gürcüstan Mədəniyyət və Abidələrin Mühafizəsi Nazirliyinin, həmin ölkədəki M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Mədəniyyəti Muzeyinin, Gürcüstan Rəssamlar İttifaqının təşkilatçılığı ilə “Gürcüstandan sevgilərlə” sərgisinin açılışı olub. İki həftə davam edəcək sərgidə 62 gürcü rəssamının 130-a yaxın əsəri nümayiş olunur.

Gəlin sərgiyə birlikdə tamaşa edək:

Timur Samadaşvilinin 1949-cu ildə çəkdiyi “Oxatan” və “Yaquar” əsərləri sərgidə ən bahalı rəsmlərdəndir. Hər ikisinin qiyməti 7000 dollardır.

Georgi Kaxalaşvili “Van Qoqun günəşi”ni özü gördüyü kimi görüb. Van Qoqun günəşini bilmirəm, amma Georginin günəşinə 2600 dollar qiymət qoyulub.

Məryəm İzoriyanın “Buğa” litografiyası 350 dollara olsa da, 1964-cü ildə çəkdiyi “Xəbərci” rəssamının qiyməti yoxdur. Muzey işçisi deyir ki, üstünə qiymət yazılmamış şəkillər ya satılıb, ya da satışa çıxarılmır.

Malxaz Kuxaşvilinin qara paltarlı qadını yaman intizardadır. “İntizar”ın qiyməti isə elə də baha deyilməmiş: cəmi 750 dollar.

Malxaz Kuxaşvili “Sirkdə səhnə arxası”nda da qadın rəsmi çəkib. Soyunsa da, qadının rəsmdəki qiyməti artmayıb - 750 dollar.

David Papiaşvilinin “Səyahətçilər”inin və “Qiymətli yük”ünün isə qiyməti yoxdur. Səyahətçilər, görünür, həqiqətən nə isə qiymətli bir şey aparırlar.

Ketevan Camaxidzenin “Çobanın yuxusu” rəssamının ideyası maraqlıdır. Amma qoqun yuxuda azar-bezar kimi yozumu çoban üçün keçərli deyil. Çünki hər gün yuxuda qoşa buynuz görür. Ca-

maxidzenin yozumunun qiyməti 1000 dollardır.

Laşa Kuxalaşvilinin “Amazonkaların balı” rəsminə kişilər də gözə dəyir. Bu balda daimi iştirak üçün 5600 dollar ödəmək lazımdır.

Lali Lomtadzenin “Dilək ağacı” da öz bağbanını gözləyir. Qiyməti 1100 dollardır.

Tsotni Xubutiya 2100 dollarlıq “Cinayət”i hələ əmin-amanlığın hökm sürdüyü 1986-cı ildə “törədib”.

Sakitlik və xoşbəxtlikdən xəbər verən “Rəssamın odası”nı isə Rezo Adamiya müdhiş cinayətlərlə dolu 1938-ci ildə çəkib.

İlya Patoşurinin “Narahatlıq”ının və “Faciə”sinin qiymətləri həyatdakı qədər olmasa da bahadır - 5600 dollara.

Timur Qaqnidze 1945-ci ildə qələbəni yox, “Günəşdə” dincələn xanımları çəkib. Özünü günə verən bir neçə qadını cəmi 2000 dollara almaq olar.

Sevdiyi aktrisyaya milyon qızılgül hədiyyə etmək üçün var-dövlətindən keçmiş gürcü rəssamı Niko Pirosmaniyə həsr olunmuş tablo bir daha təsdiqləyir ki, sevgidə və qismətdə ədalət axtarmaq faydasızdır.

Bu cür gözəl sərgidə bir dəne qızılgülün olmaması da bir ədalətsizlikdir, mənəcə. Bizdən fərqli olaraq gürcülər, deyəsən, güllü-bülbülü vəsf etməyi sevmirlər.

Eybi yox, qızılgülü də biz göndərək – Azərbaycandan sevgilərlə...

QIZILGÜL

Çobanın yuxusu

Qiymətli yük

Günəşdə

Dilimizdə bəzi mürəkkəb adlar dilin lakoniklik tələblərinə cavab vermir. Rəsmi idarələrin adlarında belə bəzən ifrat sözcülük müşahidə olunur. İdarəetmənin tələblərinə uyğun yaradılmış müəssisə və təşkilatların adlandırılması zamanı dilin tələblərinə uyğun abreviasiya (qısaltılmış adqoyma) mexanizmindən istifadə də aktualıq kəsb edir. Bir sıra hallarda çətin tələffüz olunan qəliz abreviaturalar alınır. Bəs nə etməli? İdarə və qurum adlarının sadələşdirilməsi daha məqsədəuyğun olmazdı? Bu sualla mütəxəssislərə müraciət etdik.

Filologiya elmləri doktoru, professor Buludxan Xəlilov idarə və təşkilat adlarının yığcamlığına tərəfdardır. O hesab edir ki, bu adların çoxunda yanlışlıq var: "Onların bir qismi yeni qurum kimi həyatımıza, dilimizə təzə daxil olub. Müsbət haldır ki, yeni yaradılmış təşkilat və idarələrin adları Azərbaycan dilinin 2013-cü ildə çap olunmuş orfoqrafiya lüğətində ilk dəfə yer alıb. Onların doğru yazılış qaydalarını lüğətdən götürmək olar. Yeni orfoqrafiya lüğətindən istifadə edən hər kəs artıq yeni təşkilat adlarını asanlıqla yaza və mənimsəyə bilər."

Fikrimcə, bəzi idarə adlarında qüsurlu axtarmağa dəyməz, çünki onları başqa cür adlandırmaq və yazmaq, sadəcə, mümkün deyil. Rayon İcra Hakimiyyəti, Rayon Polis İdarəsi, Azərbaycan Beynəlxalq Bankı kimi adları nəzərdə tuturam. Çünki bunların adı da, ifadə forması da dil qaydalarına uyğunlaşmışdır. Həmçinin, Heydər Əliyev Fondu, Dövlət Bayrağı Muzeyi, Dövlət Sərhəd Xidmətinin adları konkret və yığcamdır. Ancaq elə idarə adları var ki, onlarda islahat aparmaq olar.

Məsələn, Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi

İdarə və təşkilat adları: dilçilər nə deyirlər?

tsi. Bu adı Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri Komitəsi kimi yazmaq daha düzgündür. Burada "üzrə" və "dövlət" sözlərinə ehtiyac yoxdur. "Üzrə" bizim dilin sintaktik quruluşuna aid deyil, rus dilindən tərcümə ilə gələn modeldir. Azərbaycan Respublikasından söhbət gedirsə, məlumdur ki, dövlət qurumudur. Ona görə həmin söz artıqdır.

Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinin adı da dilimizə uyğun deyil. Onu "Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş Komitəsi" kimi ifadə etmək olar. Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sosial Müdafiə Fondu kimi adlar da bu

sıraya aiddir. Hansı qurumun tərkibində "Azərbaycan Respublikası" sözü varsa, bu, "dövlət" sözünün ekvivalenti deməkdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının adında isə "yanında" sözü artıqdır. Əslində, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ali Attestasiya Komissiyası adlanması daha məqsədəuyğundur. Bütün bunlar rüsdillə

Ümumiyyətlə, quruma ad seçiləndə Azərbaycan dilinin xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Elə təşkilatlar var ki, dil mütəxəssislərinə müraciət edir, onların fikirlərindən faydalanır. Əgər hansısa qurum adı dünyaya inteqrasiya nəticəsində başqa dildən tərcümə edilirsə, o tərcümə peşəkar dil mütəxəssisinin redaktəsindən keçməlidir. Əks təqdirdə qüsurlu nümunə ortaya çıxır.

adlarında islahat aparmaq onların məzmununa xələl gətirə bilər: "Biri var qondarma adlar - onları sadələşdir, ixtisar edə bilirik. Ancaq konkret müəyyənləşmiş adları necə dəyişə, onlara necə düzəliş verə bilərik? İkincisi, idarə və təşkilat adlarında məzmun öz əksini tapmalıdır. Terminologiya Komissiyası təsdiq olunmuş adları qısalda bilməz. Məsələn, bizim komissiya Nazirlər Kabi-

sintaksisin konstruksiyasından irəli gəlir.

Eləcə də, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası,

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kəlləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası. Görün necə uzun adlardır. Onların abreviaturasını yazmaq və tələffüz etmək də qeyri-mümkündür.

Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyasının adında da "üzrə" hissəciyi artıqdır. "Dövlətin Tələbə Qəbul Komissiyası" adı daha məqbul variantdır. İfadələrdə "üzrə", "yanında", "dövlət" sözlərinin götürülməsi məzmunu xələl gətirmir.

Dövlət idarələrində və özəl qurumlarda dil mütəxəssislərinə ayrıca ştat da verilə bilər, onların xidmətlərindən müqavilə ilə də faydalanmaq olar. Dilçilərin idarə və qurum adlarını dəyişmək səlahiyyəti yoxdur. Biz sadəcə, tövsiyə verə bilərik".

Nazirlər Kabineti yanında Terminologiya Komissiyasının sədr müavini, filologiya elmləri doktoru Sayal Sadıqova deyir ki, təsdiq edilmiş idarə və qurum

neti yanındadır. Biz "yanında" sözünü ixtisar eləsək, qurumun adını necə ifadə edərək? Adlarda bir sözü ixtisara salsaq, funksiyası dolğun ifadə olunmayacaq.

Terminologiya Komissiyası olaraq dildə ağırlıq yaradan sözlərin qarşısını almağa çalışırıq. Ancaq məzmunun ifadə olunması naminə qurum adı 5-6 sözdən ibarət olsa belə, onu ixtisara salmaq düzgün deyil. Bəzi adları daha işlək formaya salmaq üçün abreviaturasını təklif edirik".

Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun müasir Azərbaycan dili şöbəsinin aparıcı elmi işçisi Sevinc Məmmədova qurum adlarının qısaltılmasını və sadələşdirilməsini məqsədəuyğun hesab edir: "Uzun və mürəkkəb idarə adları bəzən anlaşılmazlıq yara-

dır, abreviaturasının tələffüzü də çətin olur. Ancaq qurumlara ad seçiləndə Dilçilik İnstitutuna müraciət edilmir. Hər hansı yanlışlıqla bağlı tövsiyələr veririk, bu tövsiyələr isə ictimailəşmiş".

Millət vəkili Aydın Mirzəzadənin sözlərinə görə, idarə və qurum adları onların vəzifə və funksiyalarına uyğun gəlməlidir: "Mən özüm idarə və təşkilat adlarının qəlizliyi ilə bağlı problem olduğunu düşünürəm. Ancaq belə bir problem varsa, müvafiq instansiyalara ya ayrı-ayrı dilçilər, ya da Milli Elmlər Akademiyasının müvafiq institutları müraciət edə, təkliflər irəli sürə bilərlər".

Millət vəkili sözlərinə görə, qurumlara ad seçimi ilə bağlı qanunvericilik yoxdur: "İndiyə qədər elə bir ad olmayıb ki, dilçilərdə ciddi narazılıq yaratsın. Onu da deyim ki, təşkilat adlarının həddən artıq qısa olması və təndəşlərdə həmin qurumların hansı vəzifəni yerinə yetirməsi barədə suallar yarada bilər."

Şübhəsiz, dövlət idarələrinin adı aydın və anlaşılıqlı olmalıdır. Özəl təşkilat adı isə artıq sahibkarın seçimidir və özünün nüfuzuna hesablanır".

Peşəkar tərcüməçi gənclərlə görüşəcək

Noyabrın 22-də Azərbaycan Gənc Tərcüməçilər Assosiasiyası (AGTA) növbəti tədbirini keçirəcək. Tanınmış alim və tərcüməçi, Azərbaycan Dillər Universiteti tərcümə fakültəsinin dekanı, dosent Vilayət Hacıyev gənclərin qonağı olacaq.

Vilayət Hacıyev almandilli ədəbiyyatın dilimizə ən peşəkar tərcüməçilərindən biri kimi tanınır.

Görüşdə bədii tərcümənin spesifik xüsusiyyətləri, Erix Maria Remarkın "Zəfər tağı" romanının dörd fərqli nəşriyyatda çapının

səbəbi, "güclü əsər, yoxsa güclü tərcümə" problemi, tərcüməçinin ölkələr arasında mədəni körpü qurulmasında vasitəçi rolu, Vilayət Hacıyevin "Avstriyanın elm və incəsənət sahəsində I dərəcəli fəxri xaç" ordeni ilə təltif edilməsinin bədii tərcümə və tərcüməçiyə verilən yüksək dəyərin göstəricisi olması kimi məsələlər ətrafında müzakirələr keçiriləcək.

Vilayət Hacıyev bir peşəkar kimi AGTA-nın bu yaxınlarda çapdan çıxardığı "Bədii tərcümə toplusu"nda yer almış hekayələrin tərcüməsi ilə bağlı fikirlərini də bölüşəcək.

"Hələ universitetdə təhsil aldığı vaxtlarda tərcümə olun-

muş bədii ədəbiyyat oxuyanda bəzən duyurdum ki, cümlələrdə nə isə çatmır. Ancaq qüsurlu harada, nədə olduğunu tapa bilmirdim. Bunun üçün uzun illər və təcrübə lazım oldu. Daha sonra anladım ki, həmin duyum Allahın bədii tərcüməçiyə verdiyi istedad imiş. Bu işdə vacib olan amillərdən biri də səriştədir", - Vilayət Hacıyev müsahibələrinin birində belə deyib.

Tərcümə və ədəbi əlaqələr şöbəsi

Sevinc FƏDAİ

Ölkədə aparıcı kitabxana-informasiya müəssisəsi olan M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının məsul şəxsləri "Aydın yol" qəzetinin suallarını cavablandırıblar.

Kitabxananın xarici əlaqələri ilə bağlı suala cavabda direktor müavini Mələk Hacıyeva deyib ki, qurum ilk beynəlxalq əlaqəni 1991-ci ildə Türkiyə Milli Kitabxanası ilə qurub: "2005-ci ildən beynəlxalq əlaqələrimiz genişlənməyə başladı. Həmin il Rusiya Milli Dövlət Kitabxanası ilə qarşılıqlı əməkdaşlığa dair müqavilə bağlandı. Sonrakı illərdə Fransa, Belarus, Qırğızıstan, Tacikistan, İran, Suriya, Slovakiya, Çexiya, Avstriya, Baltıqyanı ölkələr və digər dövlətlərlə qarşılıqlı əməkdaşlığa dair sənədlər imzalandı".

Elektron kitabxana sistemində keçiddən danışan direktor müavininin sözlərinə görə, Milli Kitabxana 2000-ci ildən Beynəlxalq Elektron Şəbəkəyə qoşulub: "Biz 2002-2003-cü illərdən elektron kitabxana üzərində çalışırıq. Nəhayət, 2006-cı ildə elektron kitabxanamızın təqdimatını keçirdik. Həmin vaxtdan VTLS formatında proqramla işləməyə başlamışıq.

Azərbaycan ədəbiyyatı fondu tam olaraq elektron kataloqa köçürülüb. Ümumilikdə elektron kitabxanada 100 minə yaxın ədəbiyyat öz əksini tapıb. Bura kitab, qəzet, jurnal materialları daxildir. Klassiklərimizin də elektron məlumat bazaları yaradılır və internet vasitəsilə oxuculara çatdırılır".

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 12 yanvar 2004-cü il tarixli "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" Sərəncamı ilə nəşr olunmuş bir sıra kitabların nə elektron, nə də köhnə kataloqlarda tapılmaması ilə bağlı suala cavabında Mələk Hacıyeva deyib ki, kitabxanaya daxil olan bütün kitablar kataloqlara salınır: "Ola bilsin, axtarılan kitablar hansısa səbəblər üzündən kitabxanaya verilməyib. Biz bunun üçün ölkəmizdə fəaliyyət göstərən nəşriyyat və poliqrafiya müəssisələrinin rəhbərlərinə müraciət etmişik. Həmin müraciətdə xüsusi olaraq vurğulanır ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

Milli Kitabxanada bəzi kitablar niyə tapılmır?

29 dekabr 1998-ci il tarixli 611 – 1 Q sayılı fərmanı ilə təsdiq olunmuş "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 15-ci maddəsinə müvafiq olaraq dövlət və qeyri-dövlət nəşriyyatlarının nəşr elədiyi kitab və kitabçalardan 4 pulsuz məcburi nüsxə Milli Kitabxanaya göndərməlidir.

Qəzetlərlə ünsiyyət qurmaq bir az asan olur, amma nəşriyyatlarla əlaqə yaratmaq çətinidir. Ölkədə nəşr olunan bütün qəzet, jurnal və kitablar kitabxanamıza təqdim edilsə, Azərbaycan ədəbiyyatı və mətbuatı kitabxanamızda daha mükəmməl şəkildə öz əksini tapar".

***

Milli Kitabxanaya əsasən hansı kateqoriyaya aid oxucular müraciət edir? Oxucuların sayı artıbmi, azalıbmı?

Kitabxananın oxuculara xidmət işləri üzrə direktor müavini Ədibə İsmayilovanın sözlərinə görə, oxucuların əksəriyyətini təsadüfi adamlar yox, ardıcıl mütaliəçilər təşkil edir: "Bunlar elmi mərkəzlərdə, elmi tədqiqat institutlarında, ali məktəblərdə çalışan elmi işçi, tələbə və müəllimlərdir. Bu qrup insanlar ömrünü elmə bağladığından daim mütaliə etməyə, müqayisələr aparmağa, öz işlərini ardıcıl davam etdirməyə məcburdurlar.

Kitabxananın oxu zalları elm sahələrinə, oxucu qruplarına, ədəbiyyatın növünə və nəşr dillərinə görə ixtisaslaşdırılıb. Oxu zallarında vaxtaşırı yeni ədəbiyyat, əlamətdar tarixi günlərə dair kitab və dövrü mətbuat sərəfçiləri təşkil edilir. Oxu zallarının yardımçı fondları oxucu sorğuları əsasında komplektləşdirilir.

Kitabxananın ən vacib keyfiyyətlərindən biri oxucunun vaxtına qənaət etmək, ona tez və vaxtında kitabxana-informasiya xidməti göstərmək bacarığıdır. Bunun üçün kitabxanadan kitabxana fondunu, kitabxana resurslarını, həmçinin məlumat-axtarış sistemlərini, kataloqları, o cümlədən, elektron vasitələri, kitabxana-informasiya texnologiyasını dərindən bilmək tələb olunur. Bu məqsədlə mütəmadi olaraq kitabxanalar arasında treninq və təlim məşğələləri keçirilir, onlara kompüter texnologiyaları, digər texniki vasitələrlə işləmək vərdisləri aşılanılır.

Son illərdə informasiya texnologiyalarının tətbiqi oxuculara xidmət baxımından bir çox məhələnin sadələşdirilməsinə imkan

verir. "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nın Milli Kitabxananın fəaliyyətində mühüm rolu danılmazdır. Proqramda əksini tapmış əsas vəzifələri rəhbər tutaraq kitabxana öz fəaliyyətində kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi, ölkədə tarixi-mədəni, ədəbi-bədii, elmi sərəfçilərin toplanması, mühafizəsi və onlardan istifadə imkanlarının artırılması sahəsində mühüm addımlar atıb.

Kitabxana-informasiya texnologiyalarının tətbiqi və istifadəsi nəticəsində müasir kitabxana-informasiya infrastrukturunun yaradılması, istifadəçilərə göstərilən xidmətin dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması, elektron kataloq və elektron kitabxananın daha da təkmilləşdirilməsi, əhəlinin intellektual potensialının və bilik səviyyəsinin inkişafı, beynəlxalq informasiya mübadiləsinin təşkili kimi mühüm məsələlər də diqqətdə saxlanılır".

Oxucuların sayına gəlinə, Ədibə İsmayilova deyir ki, son illər M.F.Axundzadə adına Milli Kitabxananın fondundan istifadə edənlərin artdığı müşahidə olunur. Çoxlu oxu zalı ilə təmin olunmuş

Milli Kitabxanada oxucu problemi yoxdur, burada onlara hər şərait yaradılıb: "2014-cü ilin on ayı ərzində kitabxanaya yeni yazılan oxucuların sayı 28 min 227 nəfər, ümumilikdə isə 75 min 526 nəfər olub. Virtual oxucuların (sayt və elektron kitabxanadan istifadə edənlər) sayı 639 min 19 nəfər, virtual sifariş xidmətindən istifadə edənlərin sayı 1200 nəfər, Rusiya Dövlət Kitabxanasının Dissertasiyaların virtual oxu zalından və Azərbaycanda müdafiə olunmuş dissertasiyaların elektron məlumat bazasından istifadə edənlərin sayı isə 810 nəfərdir. Bu müddət ərzində 135 min 850 nəfər oxucuya 752 min nüsxə ədəbiyyatla xidmət göstərilib".

Kənan HACI

Rusiyada "Qorxma, mən sənənləyəm"

Ötən gün C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyası ilə Rusiyanın "Vayt Media" kino şirkətinin birgə istehsalı olan "Qorxma, mən sənənləyəm. 1919" filmi Rusiya prokatına çıxarılıb.

1981-ci ildə çəkilən məşhur "Qorxma, mən sənənləyəm" muziklının davamı olan film bir neçə gün öncə də Moskvanın "Puşkin" kinoteatrında təqdimatla kinosevrlərin ixtiyarına verilib.

Yeni ekran əsərinin ssenari müəllifi və rejissoru Yuli Qusman, operatoru Vadim Alisov, quruluşçu rəssamları Rafiq Nəsirov, Viktor Nikonenko, Tahir Tahirov, prodüserləri Müşfiq

Hətəmov və Timur Vaynşteyndir.

"Qorxma, mən sənənləyəm. 1919" filmində Polad Bülbüloğlu, həmçinin rusiyalı aktyorlardan Lev Durov, Muxtarbek Kantemirov, Mixail Yefremov, Vladimir Dolinski, Yuri Kobaladze, yerli aktyorlardan Eldar Qasımov, Həmidə Öməröva, Məbud Məhərrəmov, Teymur Bədəlbəyli, Zaur Şəfiyev, Bəhram Bağırzadə, Nuriyə Əhmədova və Rövşən Əsgərov çəkiliblər.

Bu dəfə Teymur (Polad Bülbüloğlu) Azərbaycan parlamentinin deputatıdır, Rüstəm (Muxtarbek Kantemirov) orduda qulluq edir, San Sanç (Lev Durov) isə dəniz sahilindəki evində yaşayır və uşaqlara döyüş sənətini öyrədir. Qəhrəmanlar bu dəfə Teymurun qacırın qızı Şirini xilas etmək üçün bir araya gəlirlər.

"Nabat" üç mükafat qazanıb

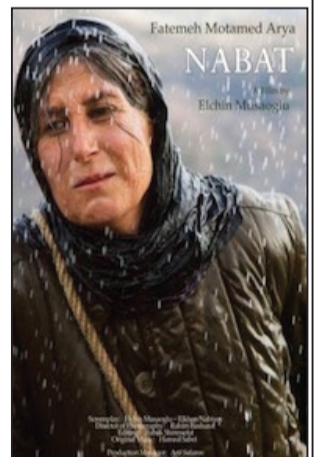
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin sifarişli ilə C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında istehsal olunmuş "Nabat" bədii filmi 63-cü Mannheim-Heydelberg Beynəlxalq film festivalında (International Filmfestival Mannheim-Heidelberg) üç mükafata layiq görülüb.

Müsbəqənin müstəqil beynəlxalq münisiflər heyətinin rəyinə əsasən, filmə insan əzmini təsirli və bəşəri şəkildə əks etdirən ən yaxşı ekran əsəri kimi "Mannheim-Heydelberg mükafatı" (Mannheim-Heidelberg Award) verilib. Bu, festivalın üç əsas mükafatından biridir.

"Nabat" bədii filmi həmçinin festivalın nüfuzlu "Beynəlxalq kinotənqidçilər mükafatı"na layiq görülüb. Münisiflər heyətinin rəsmi rəyinə görə, bu mükafat rejissorun müharibə zamanı yaşlı qadının sədaqətli, mərhəmətli və təkbəşinə müqavimətini xüsusi şəkildə göstərməklə yanaşı, həm də film dilinin təkrar olunmaz üslubundan istifadə etdiyi üçün verilib.

"Nabat"a Fransa, Almaniya, İsveç və Avstriyadan olan münisiflər heyətinin rəyinə əsasən, xüsusi mükafat da təqdim olunub.

Mükafatların təqdimat mərasimində filmin rejissoru və ssenari müəllifi Elçin Musaoğlu iştirak edib.

Rüstəm
DASTANOĞLU

təklif

Daha nə edə bilərik?

Azərbaycanda aparılan quruculuq işlərində keçilmiş yolların təkrarlanmaması təqdirəlayiq haldır. Ölkəmiz nə Sovetlər Birliyindən ayrılmış dövlətlərin getdiyi yolun izinə düşür, nə də dünyada inkişaf etmiş və ya inkişafda olan dövlətləri yamsılayır.

Sadəəcə, keçmiş təcrübələr araşdırılır, yerli şəraitə uyğunlaşdırılıb tətbiq olunur. Məsələn, Bakının ən gözəl yerlərində orijinal quruluşlu göydələnlər tikilir, amma dünyanın çeşidli ölkələrinin binalarına bənzəmir. Azərbaycanın simvoluna çevrilən alov qüllələri formasında üç möhtəşəm bina buna bariz misaldır. Heydər Əliyev Mərkəzinə isə dünyanın heç yerində oxşar tapmaq mümkün deyil. Bu gözəl arxitektura nümunəsi öz unikalığı ilə əsl sənət əsəridir.

Xalça Muzeyi, Muğam Mərkəzi dünyada mövcud olan ən yeni texnologiyalardan istifadə olunmaqla, beynəlxalq səviyyəli mütəxəssislərin iştirakı ilə, milli koloritə və xalq atributlarına istinad edilməklə tikilib.

Heç bir ölkədə analoqu olmayan, qısa müddətdə Avropadan Amerikayadək yaxşı mənada dünyanın diqqətini cəlb edən, Azərbaycanın brendinə çevrilən "ASAN Xidmət" fəaliyyətə başlayıb.

Yaradılması mümkün çox şeyin ərsəyə gətirildiyi bu qoca dünyada yenilik eləmək elə də asan deyil. Mədəniyyətimiz, adət-ənənəmiz, muğamlarımız, rəqslərimiz, milli geyimlərimiz, mətbəximiz, folklorumuz beynəlxalq miqyasda yüksək səviyyədə təbliğ olunur.

Avropanın aparıcı ölkələrinin paytaxtlarında, digər şəhərlərində Azərbaycanla bağlı möhtəşəm tədbirlər keçirilir. Bu tədbirlərə yüksək səviyyəli dövlət adamları – deputatlar, nazirlər, başqa mötəbər insanlar qatılır. Bütün bunlar sistemli və davamlı şəkildə Azərbaycana saygı-sevgi ilə təşkil olunur. Paytaxt Bakı, şəhərlər, bölgələr təzə cildə bürünür.

Beynəlxalq humanitar forumların ölkəmizdə keçirilməsi də ciddi hadisə kimi yaddaşlara köçür. Planetin müxtəlif nöqtələrindən yüksək səviyyəli qonaqların, dövlət xadimlərinin, Nobel mükafatı laureatlarının Azərbaycana təşrif buyurması da ölkənin dünya müstəvisində qazandığı yerin göstəricisidir.

I Avropa Oyunları Olimpiadası 2015-ci ildə Bakıda keçiriləcək. Bir il sonra paytaxtımızda Ümumdünya Şahmat Olimpiadasının həyəcanı yaşanacaq. 2016-cı ildə "Formula-1" yarışının, 2017-ci ildə IV İslam Həmrəyliyi toplantısının, 2020-ci ildə futbol üzrə Avropa çempionatının dörd oyununun paytaxtımızda keçirilməsi nəzərdə tutulur.

Sadaladığımız dünya çapında kiçik hadisələr sayıla bilməz. Bütün bunlar ölkəmizə çoxsaylı iştirakçıların, yüksək səviyyəli qonaqların, jurnalistlərin gəlişi deməkdir. Bunlar həm də Azərbaycanı beynəlxalq miqyasda daha yaxşı tanımaq üçün keçirilən tədbirlərdir.

***

Daha nələr etmək olar? Azərbaycanımızın təbliğatını daha hansı müstəvidə qurmaq olar?

Zənnimcə, elə sahələrə ağırlıq vermək lazımdır ki, həm Azərbaycanla bağlı olsun, həm də dünya üçün böyük maraq kəsb eləsin. Təbliğat daha böyük əraziləri əhatə etdikcə, auditoriya genişləndikcə daha effektiv təsir göstərir.

Odur ki, hər təbliğatımızda keçmişimizə, adət-ənənəmizə, tariximizə müraciət elədiyimiz kimi, beynəlxalq aləmdə vətənimiz Azərbaycanın adı ilə sıx bağlı olan neftlə əlaqəli tanıtıma yeni əlavələr etmək haqda düşünməliyik.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə ölkədə Neft Muzeyi yaradılıb. Onun fəaliyyətini genişləndirmək və populyar ünvana çevirmək gərəkdir.

Avropadan, dünyanın uzaq ölkələrindən gələn qonaqların neftlə bağlı işlərə necə böyük maraq göstərdiklərinin, adı neft buruqlarını necə səbirsizliklə görmək istədiklərinin çox şahidi olmuşuq.

Fikrimcə, dünyada gedən bir çox proseslərin bu sərəvət üzərində qurulduğunu və əsrlərdir Azərbaycanın bu sahədə xüsusi mövqeyə malik olduğunu göstərən yüksək səviyyəli bədii film çəkmək haqqında düşünməyin də artıq vaxtı çatıb...

Beşinci yazı

Yazılarımızda dəfələrlə qeyd etmişik ki, kurikulumun tətbiqi şagirdin məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürünün inkişafına yönəlib. Başlıca məqsəd şagirdi kreativ-yaradıcı bacarıqlara sahib insan kimi yetişdirməkdir. Bu əsasda hazırlanmış dərslilər müasir cəmiyyətdə modern ictimai münasibətlərin yaranması ilə meydana çıxan informasiya əsrinin zəruri tələblərinə cavab verməlidir.

Yeni proqramlara əsasən, şəxsiyyətin önlümlülüyün, şagirdyönümlülüyün, nəticəyönümlülüyün, tələbyönümlülüyün xüsusiyyətləri dərslilərdə birmənalı şəkildə əks olunmalıdır. Yadda saxlamaq lazımdır ki, dərslilik şagird üçün yazılıb, şagird müəllimin istiqaməti ilə dərslilik materiallarına görə hazırlanır. Bu səbəbdən məktəbli ona lazım olan istiqamətləri məhz dərslilikdə görməli, zəruri informasiyalara yiyələnməli və özünü qiymətləndirməlidir.

Bunun üçün dərslilikdə müstəqil təlimə imkan yaradan və məzmun xətlərini reallaşdırmağa xidmət edən sual və tapşırıqların artırılması təklif olunur.

Müəllim pedaqoji və metodiki yaradıcılıq qabiliyyətinə, məsuliyyətinə görə müxtəlif vasitələrdən istifadə edərək məzmun xətlərinin reallaşdırılmasını həyata keçirə bilər. Bu, müəllimin üzərinə düşən öhdəlikdir. Şagird isə həm də dərslilik müəlliflərinin təqdim etdiyi rəngarəng tədris materialları ilə müstəqil şəkildə çalışmalıdır. Bunun üçün məntədxili və digər sualların, tapşırıqların artırılması məqsəduyğundur. İndiki halda həmin sualların sayı, yaradıcılıq səviyyəsi və rəngarəngliyi azdır.

Müasir Azərbaycan dili dərsliliklərinin bir çoxunda çatışmazlıqlardan bəziləri dil qaydaları ilə bağlıdır. Kurikuluma qədərki Azərbaycan dili dərslilikləri fənyönümlü proqramların tələblərinə görə akademik biliklərin mənimsənilməsinə həsr edilirdi. Azərbaycan ali məktəblərinin Azərbaycan dili ixtisası üzrə pedaqoji kadrlar hazırlayan fakültələrində tədris indi də köhnə proqramlara uyğun keçirilir. Hazırda orta məktəblərdə dərs deyən kadrların, demək olar ki, hamısı həmin proqram üzrə savad və təcrübə qazanmış müəllimlərdir. Buna görə də yeni dərsliliklərin tədrisi zamanı onlar ciddi çətinliklərlə qarşılaşırlar.

Arif ƏSƏDOV
Təhsil eksperti

Müasir tələblər və 7-ci sinif "Azərbaycan dili" dərsliyi

Dərs ilinin əvvəlində onların cəlb olunduğu kurikulumla bağlı on günlük təlim kurslarının faydası da vaxt və mənimsəmə baxımından qənaətbəxş sayıla bilməz. Buna görə də mövcud informasiya bazası ilə onların Azərbaycan dili fənni üzrə kurikulum məzmun xətlərinin dinləyib-anlama, oxu, yazı istiqamətlərini reallaşdırmaq yönündə fəaliyyətlərinin tam yetərli olması mümkün deyil.

Bilik və təcrübələrinə uyğun olaraq müəllimlər fəaliyyətlərini daha çox dil qaydaları məzmun xətlərinin reallaşdırılması üzərində qururlar. Daha dəqiq desək, burada dil qaydaları məzmun xətlərinin reallaşdırılması üzrə yox, dillə bağlı akademik biliyin öyrədilməsi istiqamətində tədris edilir. Odur ki, dərslilik müəlliflərinin üzərinə çox böyük ağırlıq düşür.

Dil qaydalarının təqdimində diqqətli olmaq, zəruri qaydaları sistemlə vermək vacibdir. Qaydaların sayını artırıb kurikulumun tələblərini pozmaq da lazım deyil. Bütün bunları nəzərə alıb deyə bilərik ki, dərslilikdə dil qaydaları məzmun xəttinin reallaşdırılması ilə bağlı görülən işləri qənaətbəxş hesab etmək olmaz.

Kurikuluma görə, şagirdə onun gələcək fəaliyyətində istifadə edəcəyi həcmdə informasiya verilməli, lazımsız məlumatlar kənara qoyulmalıdır. Bu zaman dil qaydaları digər bacarıqların əldə olunmasında vasitə rolu oynamalıdır.

Məzmun standartlarından gələn çatışmazlıq dərsliliklərdə səmərəli iş görülməsinə əngəl yaradır. Dinləyib-anlama, oxu və yazı məzmun xətlərinin reallaşdırılmasında dil qaydalarının rolu yoxdur. Buna

görə şagird yenə də əvvəlki dərslilərə və proqramlara uyğun dil qaydalarını əzbərləməklə məşğul olur ki, bu da Azərbaycan dili fənninin tədrisinə uyğun deyil. Bir sözlə, dərslilikdə məzmun xətləri arasında əlaqə istənilən səviyyədə qurulmayıb.

7-ci sinif "Azərbaycan dili" dərsliyində məqbul hesab etmədiyimiz məqamlardan biri də "Tədris vahidlərinin və materialların sadədən mürəkkəbə doğru ardıcılığı" prinsipinin gözlənməməsidir. Müqayisə üçün deyək ki, ilk dərslin adı "Hərənin öz imzası"dır. Dərs 4 saat üçün nəzərdə tutu-

lub. Tədris ilinin ilk dərsi olduğu üçün bir saat diaqnostik qiymətləndirməyə həsr olunur. Buna görə də dərslin keçilməsinə 3 saat vaxt qalır. Dərslə nəzərdə tutulmuş 6 alt-standartı reallaşdırmaq üçün 10 tapşırıq təqdim olunur. Son dərsl isə "Elektron kitab" (səh.163) adlanır. Bu dərslə nəzərdə tutulmuş 6 alt-standartı reallaşdırmaq üçün 9 tapşırıqdan istifadə edilir.

Diqqətlə nəzər saldıqda görürük ki, ilk və son dərslərdə verilmiş tapşırıqların çəki əmsali və tələb olunanlar bərabər səviyyədədir. Halbuki ilk dərslə şagirdin uyğunlaşması təmin edilməli, motivasiya xarakterli materiallardan istifadə olunmalıdır.

Son mövzuların isə dərslə ərizində reallaşdırılmış məzmun standartları üzrə bacarıqların möhkəmləndirilməsinə və qiymətləndirilməsinə həsr olunması daha düzgün sayılardı.

Dərslilikdə şagirdin özünü qiymətləndirmə materiallarını həcm və səviyyəsinin artırılması nəzərdə tutulur. Şagird il ərzində əldə etdiyi bacarıqları müstəqil şəkildə yoxlamaq 166-cı səhifədə verilmiş "Ümumiləşdirici təkrar" bu baxımdan az faydalıdır.

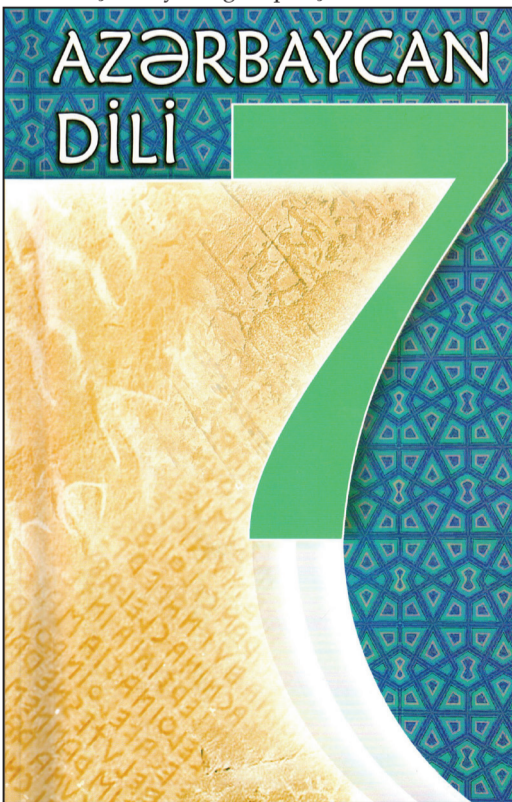
Dərslilikdəki bir sıra çatışmazlıqlar rəsm və illüstrasiyalarla bağlıdır. Müəyyən məqamlarda illüstrasiyalar yerləşdiyi mövqeyə görə seçilmir. Məsələn, 69-cu səhifədə "Fəryad" və "Maşuk meşəsi" şeirlərinə çəkilmiş rəsm diqqəti cəlb etmir və məzmunun səmərəli mənimsənilməsinə təsiri yoxdur. Mətnə görə şəkillərin uyğun yerləşdirilməsi və həcm nisbəti də pozulub.

Bəzən rəsmlərdə obrazlar qeyri-dəqiq təsvir edilir. Məsələn, 28-ci səhifədə "Qayıqda dörd nəfər" hekayəsinə çəkilmiş illüstrasiyadakı professor qəssaba oxşayır. Əslində bu rəsmdə qəssab obrazı da var. Mətnə görə, qəssab şəkildə əlini göyə qaldıran şəxs olmalıdır...

Məndə deyilir ki, "Kapitan kayutunun açıq qapısından sızan acı tüstü..." (səh.29), amma təsvirdə kapitan kayutunun qapısı bağlıdır.

23, 34, 42, 46, 65, 72, 78, 84, 104, 115, 134, 142-ci səhifələrdəki rəsmlər qeyri-peşəkar çəkilib, yaş səviyyəsinə görə şagirdin marağı nəzərə alınmayıb.

Dərslilik müəllifləri deyilən fikir və tövsiyələri nəzərə almasalar, iradları incələyib nəticə çıxarsalar, fikrimizcə, bu, dərsliliklərin ümumi səviyyəsinə müsbət təsir göstərər.

Tahir KAZIMLI

Şərti olaraq rayon məktəbləri üçün nəzərdə tutulmuş 5-ci sinif "Ədəbiyyat" dərsliyi (müəlliflər: Soltan Hüseynoğlu, Bilal Həsəni, Əminə Səfərova, Əsgər Quliyev) ilə bağlı qeydlərimizi davam etdiririk.

əvvəli ötən sayda

"Pəri bulağı" əfsanəsi (səh.42-44) doğma yer-yurd adlarını şagirdlərə tanımaq baxımından faydalı görünə bilər. Bununla belə, mətn xüsusi təbiiyyəti əhəmiyyət daşıyır, təhkiyədə müəyyən xətalara yol verilib. Əvvəla, Pərinin alaçağı niyə tərki etdiyi məlum olmur. 43-cü səhifədə "Pəri yediyi dərman bitkilərinin adını söyləyir" cümləsi doğru deyil, çünki Pəri o bitkiləri sağalmağa məqsədlə dərman kimi yox, ac olduğu üçün yemişdi.

Yenə həmin səhifədə qoca Pəriyə: "Qızım, mən səni düz evinizə aparacağam" söyləyir. Müəlliflər yaddan çıxarıblar ki, Pəriyə yaylağa köçüb.

Zənnimizcə, bu mətnin dərsliyə bu şəkildə salınması uğursuz seçimdər. Üstəlik, əfsanənin dilində folklor şirinliyinə yad söz və ifadələr var. Bəzən zamanlar qarışdırılır. Başqa sözlə, mətn redaktə olunmalı, şagirdlərə xalq yaradıcılığına layiq tərzdə çatdırılmalıdır.

Dərsliyin 45-ci səhifəsində "Yurd sevgisi, ana məhəbbəti" bölməsinin təqdimatı pafoslu və uğursuzdur. Sevginin bu iki "növünün" sənət aləmində baş mövzu olduğunu yazan müəlliflər hansı statistikaya, nəzəri fikrə əsaslanıblar? Ona qalsa, qadın-kişi sevgisinə həsr olunmuş əsərlərin sayı müqayisə olunmaz dərəcədə çoxdur.

Uşaqlara pis dillə yazılmış pafoslu ədəbi nümunələr oxutmaqdan, dərsliklərə bədii zövqü itiləyən, həyatın gözəlliklərinə məhəbbət oyadan, duyğuları tərbiyələndirən (söhbət əsla nəsihətdən getmir!), dil duyumunu gücləndirən sənət örnəkləri salmaq lazımdır.

Bu cür əsərlər milli ədəbiyyatımızda saysız-hesabsızdır. Ədəbiyyat dərslinin başlıca məqsədi uşaqlara pafoslu patriotizm aşılamaq yox, onları ədəbi-bədii baxımdan tərbiyələndirməkdir. Heç şübhəsiz, duyğuları tərbiyə görmüş uşağın təfəkkürü, düşüncəsi quru nəsihətlə, pafosla böyüyən uşağın ağılından daha progressiv olur.

Dərsliyə salınmış bədii əsər müəllifinin bir başqa qələm adamının təqdimatında tanıtılması da uğurlu variant deyil. Ona görə ki, təqdim edən bir sıra hallarda təqdim olunan daha az məşhur olur. Belə çıxır ki, təqdimat sahibinin özünü də şagirdə tanımaq lazımdır. Ondansa əsər müəllifinin həyat və yaradıcılığı haqqında qısa məlumat vermək daha münasib olardı.

Dərsliyin 47-ci səhifəsində Əhməd Cavadın "Azərbaycan! Azərbaycan!" şeiri verilib.

Sovet dönəmində bir qayda olaraq bu yeri Səməd Vurğunun "Azərbaycan" şeiri tuturdu. Yəqin müəlliflər sovet şairini repressiyaya uğramış millətçi şairlə əvəzləməklə dərsliyi müasir dövrə uyğunlaşdırdıqlarını güman edə bilərlər. Təəssüf ki, elə deyil. Ad dəyişib, yanaşma isə köhnədir. Fikrimizcə, vətənin gözəlliklərini, sərvətlərini öymək, onun düşmənlərinə lənət oxumaq istər ədəbiyyatımız, istərsə də tədrisimiz üçün keçilmiş mərhələdir.

Mətnə dair verilən suallar isə sönük və məntiqsizdir, hiss olunur ki, sualları müvafiq tapşırıq bölməsini boş qoymamaq xatirinə tərtib ediblər. Zənnimizcə, bu yerdə müəllifləri qınamaq olmaz, çünki mövzu özü müzakirəlik deyil.

Şeir bədii cəhətdən zəifdir. Ola bilsin, yazıldığı dövrdə, yəni keçən əsrin 50-60-cı illərində oxucuda müəyyən emosiya oyada bilib. Amma zamanın sınağından çıxmayan, müasir təhsilin tələblərinə cavab verməyən, nəbzi çağdaş ədəbiyyatla bir vurmayan bədii nümunələr dərsliyə salınmasa, daha məqsədəuyğun olar.

Əvvəlki şeyrdən fərqli olaraq xalq şairi Hüseyn Arifin "Analar" şeiri (səh.57) bədii cəhətdən mükəmməldir, şeirin dili də axıcıdır. Amma zənnimizcə, şeir ixtisarla verilsəydi, daha yaxşı olardı, çünki son bənd məktəblidə bədbin ovqat yarada bilər.

lətmək düzgün deyil (Hekayədə deyildiyinə görə, buğayla oğlan qarşı-qarşıya dayanıb bir-birinə güc göstərir, qəflətən oğlan fənd işlədərək, əlini buğanın buynuzundan (yaxud "yumruğunu alından") geri çəkir və boşluğa düşən buğa yıxılır).

"Buğa öz gücü ilə yerə sərdi" əvəzinə "...bütün ağırlığı ilə yerə sərdi" yazmaq daha düzgündür.

Üstəlik də, ixtisarla verilmiş mətnin dərsliyə salınmış parçasında nə ana ürəyindən, nə də dağ çiçəyindən söhbət gedir. Odur ki, mətnin adı burada havadan asılı qalır, yəni hekayənin nə üçün bu adla təqdim olunduğu şagirdə izah edilmir.

dərsliklərə salmaq yolverilməzdir, çünki o tərcümələrin böyük əksəriyyəti bədii cəhətdən qüsurludur.

Birinci hissənin sonunda şagirddən "Kişin yerinə siz olsa idiniz, ayını necə ovlayardınız?" soruşulması yersizdir, çünki tədrisin məqsədi şagirdlərə ayı ovunun üsullarını öyrətmək yox, onlarda ədalət hissini formalaşdırmaqdır. Sual heç olmasa belə qoyula bilərdi: "Sizcə, Kiş ayları necə ovlayırdı?"

Müəllim diqqəti ayı ovundan çox mənəvi məqamlara – Kişin ədalətinə, cəsərinə, balaca oğlanın "qisas" metoduna yönəltməlidir. Şagirdlərə aşılmalıdır ki, pisliliyə yaxşıqla cavab vermək daha doğru "qisas", ən əsası, ali mənəvi dəyərdir.

Dərsliliklərin verdiyi dərslər

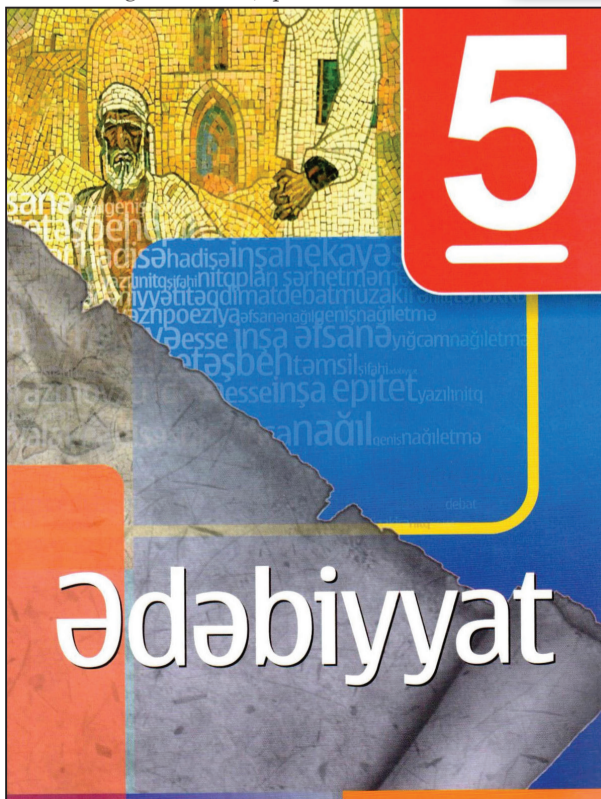
ikinci yazı

İstərdik mövqeyimiz düzgün anlaşılsın: repressiya qurbanı olmuş Əhməd Cavadın, yaxud hər hansı başqa bir görkəmli şairimizin ədəbiyyat dərsliklərində təqdim və tədrisinin qətiyyətlə əleyhinə deyilik, ancaq düşüncürük, bu prosesə bayağı, pafoslu don geyindirilməməli, şairlərimiz, yazıcılarımız sifətində ədəbi aspektdə, ədəbiyyat hadisəsi kimi təbliğ olunmalıdır. Yəni hansısa ədəbdən dərslik üçün əsər seçəndə ilk növbədə mətnin bədii cəhətdən mükəmməl olmasına diqqət yetirmək lazımdır.

Dərsliyin 52-ci səhifəsində şagirdləri şair Əli Tudə ilə Qəzənfər Kazımov tanış edir. Şairin dərslikdəki şeiri "Yaşayanlar görəcəkdir" adlanır. Bəzi mənbələrdə isə "Yaşayanlar görəcəklər" yazılır (Nəsrəddin Səfiyev. "Təhsil problemləri". 15 yanvar, 2013. N 3, səh.12). Bu seirdə də ədəbi kriteriyalar ictimai niyyətə (niyyət özü nə qədər sağlam olsa da!) qurban verilib.

Uşaqlara pis dillə yazılmış pafoslu ədəbi nümunələr oxutmaqdan, dərsliklərə bədii zövqü itiləyən, həyatın gözəlliklərinə məhəbbət oyadan, duyğuları tərbiyələndirən (söhbət əsla nəsihətdən getmir!), dil duyumunu gücləndirən sənət örnəkləri salmaq lazımdır.

Bu cür əsərlər milli ədəbiyyatımızda saysız-hesabsızdır. Ədəbiyyat dərslinin başlıca məqsədi uşaqlara pafoslu patriotizm aşılamaq yox, onları ədəbi-bədii baxımdan tərbiyələndirməkdir. Heç şübhəsiz, duyğuları tərbiyə görmüş uşağın təfəkkürü, düşüncəsi quru nəsihətlə, pafosla böyüyən uşağın ağılından daha progressiv olur.

"Ana ürəyi, dağ çiçəyi" mətni dərsliyə ixtisarla salınıb. Mikayıl Rzaquluzadənin müəllif kimi göstərildiyi hekayət, məlum olduğu kimi, "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarından kiçik bir fraqmentdir. Yəqin ki, Mikayıl Rzaquluzadə dastandan götürdüyü bu parçanı məktəblilərin səviyyəsinə uyğunlaşdırıb. Elədirsə, nədən mənbə qeyd olunmayıb, şagirdlərə bu məqam izah edilməyib?

Hələ məntəqdəki qeyri-dəqiq, məntiqsiz fikir və cümlələri demirik. Məsələn, az əvvəl "Oğlan buğanın buynuzlarından yapışmışdı" yazıb, ardınca "oğlan yumruğunu (?) buğanın alından çəkdi" kimi cümlə iş-

Fikrimizcə, dərslik müəllifləri bu dastanın sonrakı, daha mükəmməl nəşrinə (Fərhad Zeynalov, Səmət Əlizadə. "Kitabi Dədə Qorqud", 1988-ci il) müraciət etsəydilər, belə anlaşılmaqlıq da yaranmazdı.

Ənvər Əlibəylinin "İlan və qurbağa" (səh.65) təmsili uşaqlara mərhəmət, ədalət, fədakarlıq kimi mənəvi dəyərlərin aşılınması baxımından faydalıdır. Ancaq tədris zamanı müəllim şagirdlərə təmsilin xüsusiyyətlərini izah etməlidir. Əks halda şagirdlərin təsəvvüründə canlıları yaxşı-pisə bölmək tendensiyası yaranabilir ki, bu da onların təbiətə münasibətini yanlış istiqamətə yönəldər.

Dünya ədəbiyyatının parlaq simalarından olan Cek Londonun "Kiş haqqında hekayət" əsərinin tədris proqramına salınması təqdirəlayiqdir. Təəssüf ki, tərcümənin səviyyəsi aşağıdır, mətn əsaslı redaktə olunmayıb. Ayrı-ayrı misallar üzərində dayanırıq, çünki az qala hər cümlənin redaktəyə ehtiyacı var. Ümumiyyətlə, köhnə tərcümələri işləmədən

Mərhum şairimiz Xəlil Rza Ulutürkün şəhid oğlu Təbriz Xəlilbəyliyə həsr etdiyi "Oğul həsrəti" şeiri (səh.83) bir ağı kimi həddən artıq kədərliyədir. Şeirin özü və 85-ci səhifədə mətnə aid "Əsərlə bağlı açıqlamalar" bölümündə təsvir olunmuş ata iztirabları böyükləri belə qəhərləndirir, onda da uşaqlar ola. Düşünürük ki, 5-ci sinif şagirdlərini belə ağır kədərlə yükləmək çox tezdir...

Elçin Hüseynbəylinin dərsliyə salınmış, Xocalı soyqırımından bəhs edən "Firuzə qaşlı xəncər" hekayəsi (səh.87-95) əvvəldən axıra qədər pafos üzərində qurulmuş fantasmaqoriyadır.

Əvvəlcə onu deyək ki, soyuq su tökməklə insanları diri-diri dondurmaq ənənəsi yeni tapıntı deyil, alman faşistləri bu üsuldən çox istifadə eləyiblər.

Hekayədə sükan arxasında oturmuş saqqallı erməni məşinunu bir neçə yüz metr sürəndən sonra xatırlayır ki, müsəlmanların ağzındakı (varlığını-yoxluğunu hələ dəqiq bilmədiyi!) qızıl dişləri çıxarmayıb. Taladıqı, viran qoyduğu bütöb bir şəhərin sərvəti əlindəyəkən bu erməni nədən zülmət, şaxtılı gecədə, hər an Azərbaycan əsgəriylə üz-üzə gəlmək qorxusu altında qızıl diş axtarışına çıxıb? Axı ədəbi fantaziyanın da bir məntiqi olmalıdır.

Erməninin "humanizminə" bax ki, torpağın sümük kimi bərkidiyi o soyuqda-şaxtada, qaçaqçaqla öldürüb çalaya atdığı, üstünə su töküb dondurduğu cəsədlərin üstünü torpaqlamağı da unutmayıb! Maraqlıdır, Aşof çalada basdırdığı donmuş cəsədləri yalın əllə, təkbaşına necə çıxarmağı düşüncürük?

Ömründə müəllimlikdən başqa bir iş bilməyən məsum gənc qadının qaniçən erməninə xəncərlə öldürməsi də heç inandırıcı deyil.

Hekayədə "Onun əlləri və ayaqları donmuşdu" yazılır, ardınca "Tez-tez Güllərin ələ-ayağını ovxalayır ki, uşağı don vurmazın" cümləsi gəlir. Müəllif yaddan çıxarıb ki, anası donmuş əllərlə Güllərin geyimli ayaqlarını ova bilməzdi.

"Əsərlə bağlı açıqlama" bölümündə nədənsə zavallı Zeynəb "xalqımıza məxsus nəcibliyə, mərdliyə malik bir insan" kimi xarakterizə edilir. Hekayəyə aid rəsmidə isə əliuşaqlı qadının guya belində gözdirdiyi xəncər onun özündən hündür, lap sərv ağacı boydadır...

ardı var

Fin-Uqor dilləri üzrə ilk azərbaycanlı mütəxəssis, Estoniya prezidentinin şəxsi tərcüməçisi, şair Xaqani Qayıblı Bakıda olduğu vaxt "Aydın yol"un suallarını cavablandırır.

– Xaqani müəllim, əvvəlcə Tərcümə Mərkəzinin xətti ilə Estoniyada, Tartu Universitetində təhsil aldığınız illərə qayıdaq. Bu təcrübənin Azərbaycan tərcümə sənətinə təsirini aydınlaşdırmaq istərdik.

– Geriyə dönəndə, xəyalən keçmişə səfər edəndə arxada çox gözəl illər, düzgün səmtə gedən yolumun üzərində gözəl işarələr görürəm. Düz 25 il əvvəl-1989-cu ildə Azərbaycan Bədii Tərcümə və Ədəbi Əlaqələr Mərkəzinin hələ təzə-təzə formalaşdığı dövrdə Estoniyaya göndərildim. Tartu Universitetinin həm eston dili və ədəbiyyatı, həm də jurnalistika fakültəsində oxudum. Mərkəzə rəhbərlik edən hörmətli yazıçımız Afaq Məsudla belə bir razılaşmamız vardı ki, universiteti bitirib geri qayıdacaq, işlə təmin olunacaqdım. Mənzil təminatı isə öz öhdəmə buraxılırdı. Sonra Estoniyada qalmağım daha münasib hesab edildi. Tartu Universitetində qaldım, müdafiə elədim və elmi dərəcə aldım.

– *Bildiyimizə görə, aktiv ictimai fəaliyyətlə də məşğul olursunuz...*

– Mən həmişə kimisə təkrarlaşmaqdan qaçmışam, yeni olan hər şeyə can atmışam. Dissertasiyamın mövzusu türk və eston dillərində təməl feil quruluşlarının müqayisəsi ilə bağlıydı. Fin-Uqor və Ural-Altay dillərinin tədqiqi sahəsində bu, ilk elmi araşdırma idi. Görkəmli linqvist, Peterburq Elmlər Akademiyasının üzvü Ferdinand Videman 1838-ci ildə eston dilinin qrammatikası kitabını hazırlayanda müqayisəli yox, birtərəfli şəkildə eston və türk dilləri arasında oxşarlıqlar olduğunu ortaya çıxarıb. Türk dilini bilmədiyi üçün onun mülahizələri elmi əsərə çevrilməyib. Uzun illərdən sonra - 1995-ci ildə mən həmin bənzərlikləri elmi əsaslarla araşdırdım.

Türk və eston dilləri həqiqətən yaxındır. Ona görə də həmin dili qısa müddətdə öyrənə və özümünküləşdirə bildim. Mən eston dilini ay yarımaya öyrəndim.

İctimai fəaliyyətimə gəldikdə, Estoniya prezidentinin aparatında çalışıram, prezidentin şəxsi tərcüməçisiyəm. Azərbaycan prezidentinin, nazirlərin, eləcə də Türkiyə rəhbərlərinin Estoniyaya rəsmi səfərləri zamanı danışıqları tərcümə eləmişəm. Bəzən prezidentlərin təkbətək görüşündə tərcüməçi olmuşam...

Fikrimcə, Estoniya-Azərbaycan əlaqələri hələ istənilən səviyyədə deyil, rəsmi səfərlər seyrəkdir. Türkiyə ilə Estoniyanın münasibətləri isə daha sıxdır. Bunun tarixi kökləri var. 1939-cu ildə SSRİ Estoniyanı işğal edəndə Türkiyə Moskva ilə bütün əlaqələri donduran və işğalı tanımayan nadir dövlətlərdən biri olub.

Doğma ölkəsindən kənarada yaşayan adam istər-istəməz diaspor fəaliyyətinə meyl göstərir. Mən də 2001-ci ildən Dünya Azərbaycanlıları Konqresinin idarə heyətinin üzvü və vitse-prezidentiyəm. Av-

ropa Birliyi parlamentində təmsil olunan eston deputat dostlarım var. Onların dəstəyi ilə Avropa parlamentində iki dəfə Urmiya gölünün qurudulması, bir dəfə isə Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı geniş müzakirələr aparılıb. Bundan başqa, Estoniya Ana Vətən Partiyası idarə heyətinin üzvüyəm. On səkkiz ildir eston parlamentinin spikeri bizim partiyadan seçilir.

– *Tərcümə fəaliyyətiniz barədə danışmaq, yenilikləri öyrənmək maraqlı olardı.*

– Azərbaycanla əlaqələrim ardicil olmadığı üçün tərcümələri öz zövqümə və təfəkkürümə uyğun seçmişəm. Əslində, belə də olmalıdır, çünki tərcüməçi məşin deyil...

Ötən əsrin 90-cı illərindən sonra Mərkəzlə əlaqələrim müəyyən qədər qırıldı, bu qurum öz fəaliyyətində çətinliklərlə üzləşdi, "Yol" qəzetinin, "Xəzər" jurnalının nəşrində fasilə yarandı. Mənim də başım elmi-ictimai fəaliyyətə qarışdı, tərcümə elədiyim əsərləri üzə çıxara bilmədim. Həm də bir nəfərin təşkilatla əlaqə qurması təşkilatın bir nəfəri axtarib tapmasından daha çətin dir. Məsələn, Türkiyədə TEDA adlı bir qurum var, türk ədəbiyyatının xaricdə təbliğiylə məşğul olur. Həmin qurum məni tapdı, üç kitab sifariş verdi və yüksək məbləğdə qonorar ödədi. Azərbaycanda da Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin ya-

belə bir təəssürat yarandı ki, gənclərin mütaliyyə həvəsi azdır. Estoniyada çalışdığım "Post imes" qəzetinin gündəlik tirajı 72 mindir. İndi mənə elə bir mətbuat orqanı göstərin ki, tərcümələrimi çap eləsin və əziyyətim hədəf getməsin. Digər tərəfdən, uzaqbaşı min tirajla çap olunan qəzet mənə nə qonorar verəcək? Axı mən ailəmdən, övladlarımdan və ən əsası, özümdən vaxt ayırıram, zəhmətə qatlaşıb tərcümə edirəm...

Estoniyada 1800 işarəlik bir kompüter səhifəsi 35 avroya tərcümə olunur, bədii tərcümənin qiyməti isə 25 avrodan başlayır. Bilirsiniz, qonorar məsələsi çox vacibdir, bu o deməkdir ki, əməyin dəyərləndirilir.

edirəm, həm elmi məqalə yazıram, həm də bədii əsərlər çevirirəm. Bunun sirri eston dilini ana dilim səviyyəsində bilməyim, həm də o dili sevməyimdir.

– *Şəxsi yaradıcılığınız nə yerdədir?*

– 1987-ci ildə Umud Rəhimoğlu ilk şeirimizi özümdən xəbərsiz o zaman ki "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində çap etdirmişdi. Ümumiyyətlə, mən Azərbaycan ədəbiyyatında 1987-88-ci illərdə görünmüşəm. Estoniyaya gedəndən sonra isə yaradıcılıqdan soyudum, yalnız qırx yaşımın tamamında 40 şeirlik bir kitab çıxartdım. Ötən dövrdə bütün gücümü dil öyrənməyə verdim. Bunun nəticəsində indi estonca da şeir yazıram.

“Tərcümələrimi çap etdirmək istəmirəm”

Xaqani Qayıblı: “Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin yaradılması məni xeyli ümidləndirib”

– *Bir zamanlar “Dədə Qorqud” eposunu eston dilinə çevirmək istəyirdiniz. Bu iş indi hansı mərhələdədir?*

– Qonorardan danışdıq, amma elə məqamlar var ki, maddiyyat heç bir rol oynamır, bunu özünə, sadəcə, mənəvi borc bilirsən. Estoniyaya getdiyim gündən “Kitabi-Dədə Qorqud”u estoncaya, estonların bənzər “Kalevin oğlu” eposunu da dilimizə tərcümə etməyə istəyirəm. Amma qərribə bir fakt araya girdi: Estoniyada yaşayan texniki təhsilli həmyerlimiz eston dilini mükəmməl bilməsə də, “Dədə Qorqud”u estoncaya çevirdi. Bir gün onun tərcüməsində dastanı oxudum, həmin dəqiqə də kənara qoydum. Çünki bu adam tərcüməni mütəxəssis kimi yox, istirahət vaxtlarında həyat yoldaşıyla birgə hobbisi kimi hazırlamışdı. Tərcümə bədii tələblərə qətiyyətlə cavab vermirdi. “Dədə Qorqud”u estoncaya çevirmək həvəsim beləcə söndü. Düşünürəm ki, bu, müvəqqəti haldır. Bir müddət keçsin, bu işi başa çatdırıb mənəvi rahatlıq tapacağam.

– *Sinxron, elmi və bədii tərcümələr bir-birindən çox fərqlənir. Siz isə hər üç sahədə çalışırsınız. Maraqlıdır, bu üç fərqli tərcümə sahəsinin bir-birinə nə dərəcədə maneçiliyi, nə dərəcədə köməyi var?*

– Tərcüməçi öz dilinin incəliklərini bilməlidir. Ana dilini mükəmməl bilməyən adamın xarici dil üzrə yüksək səviyyəli mütəxəssis olması qeyri-mümkündür. Estoniyaya gedəndə qarşıma məqsəd qoymuşdum ki, bu dili estonlardan da yaxşı öyrənəcəyəm. Mən eston dilini körpə uşaq kimi dilin özündən öyrəndim. Hazırda həm diplomatik səviyyəli görüşlərdə sinxron tərcümə

Sözümün canı odur ki, şəxsi yaradıcılığım ürəkaçan səviyyədə deyil. Yəqin Azərbaycanda qalsaydım, daha çox yaradıcılıq uğuru qazınardım. Ana dilini mükəmməl bilən, onu sevirən söz adamı üçün şeirdən uzaq durmaq çətindir.

– *Bu ilin martında 50 yaşınız tamam oldu, kitabınız çıxdı, ona təqdimat, özünüza yubiley tədbiri keçirdiniz...*

– Vallah, bu yaşacan təntənəli ad günü-filan keçirməmişdim. Yeganə poetik toplusu da, dediyim kimi, 40 yaşımın tamamında “40 yaşım, 40 sözüm” adıyla çap olunub. Bu dəfə də kitab və yubiley barədə fikirləşməmişdim. Amma hər şey qələm dostlarımla – Nəriman Əbdülrəhmanlı və Nurafizin təkidilə baş verdi. “Yenə canım söz gəzir” adlı şeirlər kitabımın nəşri, təqdimatı və yubiley məsələsi ilə onlar mənsiz məşğul oldular. Azərbaycanda Atatürk Mərkəzi yubiley tədbirinin keçirilməsini öz üzərinə götürdü. Çoxsaylı dostlarım, Gürcüstandan, Rusiyadan, Türkiyədən gələn qonaqlar mənə böyük qürur yaşatdılar.

– *Bildiyimizə görə, səyahəti çox sevirsiniz. Getmək istədiyiniz yerlər varmı?*

– Ruhumun getdiyi yerləri həmişə gəzmək istəmişəm. Amma yaşımın bu çağında ən çox getmək istədiyim yer doğulduğum məkan – Gürcüstanın Qaraçöp mahalıdır. O yerlər bir gün də yadımdan çıxmır. Bu il doğma ocaqda bir neçə dəfə olduğuma görə yaman xoşbəxtəm...

– *Deyəsən, darıxan adamsınız...*

– Doğma adamlardan ötrü həmişə darıxıram. Yaşadığım Estoniyaya çatar-çatmaz dostlardan ötrü yenə darıxmağa başlayacam. Nə bilim, görünür, yaşamağın bir adı da darıxmaqdır...

**Qurban YAQUBOĞLU
Leyla ƏLİYEVƏ**

Sadaladığım ictimai işlərdən və elmi fəaliyyətimdən də əvvəl başlıca missiyam Azərbaycan ədəbiyyatını eston dilinə çevirmək, eston oxucularına çatdırmaqdır. 1990-cı illərin əvvəllərindən ölümə Mirzə Cəlilin “Danabaş kəndinin əhvalatları” və “Poçt qutusu” əsərlərini, Afaq Məsudun “İkinci İohan” hekayəsini, Vaqif Səmədoğlunun şeirlərini, Kamal Abdullanın “Kim deyir ki, Simurq quşu var imiş?” əsərini tərcümə etmişəm. Hazırda məşhur “Əli və Nino” romanının tərcüməsi üzərində işləyirəm. Bütövlükdə tərcümə fəaliyyətim bir qədər pərakəndədir, bu işi təşkilati səviyyəyə çatdırsam, daha yaxşı nəticələr əldə olunacağına inanıram.

radılması, qəzet və jurnalın çapının bərpa olunması məni bu mənada xeyli ümidləndirir.

– *Eston dilindən Azərbaycan dilinə necə, tərcümələriniz varmı?*

– Tərcümələrim kifayət qədərdir, amma nəşr etdirmək istəmirəm.

– *Niyə?*

– Əslində, çox istərdim azərbaycanlı oxucular ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatına iki dəfə namizəd olmuş Yan Krustelin əsərlərini oxusunlar, eston klassiklərinin yaradıcılığını tanısınlar. Eston şeiri çağdaş gənc nəsəl üçün çox maraqlı olar.

Tərcümələrimin çapına marağ göstərməməyimə gəlinə, ötən illər ərzində Azərbaycana bir neçə dəfə gəlib-gedəndən sonra mənə

Ingilis dili və ədəbiyyatı departamentinin, sadə dillə desək, müəllimlər otağının qapısı döyülür, iki xanım içəri daxil olub müəllimədən nəşə soruşur. Söhbətin gedişindən, həmsöhbətlərin həyəcanından başa düşmək olur ki, imtahan indicə başa çatıb, onlar da cavablarla bağlı narahatlıqlarını bölüşməyə gəliblər. Müəllimə ilə tələbələr arasında ünsiyyət ingilis dilində aparılır, bəlkə də doğma dildə danışmaqları üçün bu qədər sərbəst və rahatdırlar. Onları diqqətlə dinlədiyimi görən xanımlardan biri marağımın səbəbini başa düşür və "It's Khazar. You are welcome!" ("Bura Xəzərdir. Xoş gəlmisiniz!") deyir.

Professor Hamlet İsaخانlının 1991-ci ildə təsis etdiyi Xəzər Universiteti (sənədlərdə adı "Xəzər Universiteti"dir) Azərbaycanda rəsmi fəaliyyətə başlamış ilk özəl, həm də ilk ingilisdilli ali məktəbdır.

Universitetdə 2000-ə yaxın yerli və xarici tələbə təhsil alır. Professor-müəllim heyətinin təxminən 10 faizi bu ali məktəbin öz məzunlarıdır. Xəzər Universitetində əsas təhsil dili ingilis dilidir. Buna görə də hansı fakültəni seçməyindən, hansı ixtisasa yiyələnməsindən asılı olmayaraq, bütün tələbələr ilk iki il - dörd semestr icbari qaydada ingilis dili öyrənir, yəni "English foundation" kursları keçirlər. İki illik baza təhsili alandan sonra öz ixtisaslarına uyğun davam edirlər. Növbəti iki ildə onlar yenə də ingilis dilində, amma öz sahələri üzrə ixtisaslaşırlar.

Fakültələrdə də ikinci dil seçimi aparılır. Məsələn, siyasi elmlər fakültəsində ingilis dilində təhsil alan tələbə ikinci dil kimi alman, neft-qaz mühəndisi ixtisasına yiyələnen tələbə isə Koreya dilini öyrənir.

Humanitar və sosial elmlər, eləcə də təhsil fakültələrinin nəzdində fəaliyyət göstərən ingilis dili və ədəbiyyatı kafedrasında 170 tələbə təhsil alır. Kafedrada "İngilis dilidilçilik", "İngilis dili-tərcümə", "İngilis dili və ədəbiyyatı", "İngilis dili müəllimliyi" ixtisasları üzrə tərcüməçi mütəxəssislər hazırlanır.

"İngilis dili və ədəbiyyatı", "İngilis dili müəllimliyi" ixtisasını bitirənlər daha çox müəllim, dilçilik ixtisası üzrə təhsil alanlar dilçi və müəllim, tərcümə ixtisasına yiyələnenlər isə həm şifahi, həm də yazılı tərcüməçi kimi ixtisaslaşırlar.

Kafedrada 54 müəllim çalışır. Onlardan yalnız üçü yaşlı nəslin nümayəndəsidir. Gənc müəllimlərdən Əzizə Zülfüqarova və Pərvin Kərimova isə universitetin məzunlarıdır.

Əsas ixtisaslar üzrə koordinator Cəmalə Məmmədovanın sözlərinə görə, başlıca çətinlik az bal toplayan və ingilis dili bazası zəif olan tələbələrlə bağlıdır. Qafqaz Universitetində tələbələr birillik hazırlıq kursu keçir, bir ildən sonra birinci kursa qədəm qoyurlar. Xəzər Universitetində isə hazırlıq prosesi birinci kursdan başlanır.

"Xarici universitetlərdə tələbə məktəbdən hazırlıqlı gəlir və ixtisas üzrə təhsil almağa başlayır. Biz isə ilk iki ildə tələbəni ixtisas fənninə hazırlamalıyıq. Tələbəni əlavə fənlərlə yükləyə bilmirik, çalışırıq ki, ixtisas fənni üzrə kreditləri ödəyə bilsin", - Cəmalə xanım deyir.

Xəzər Universitetinin gənc tərcüməçiləri təcrübə keçməyə yer tapmırlar

Most of Khazar's lecture halls are equipped with IT facilities for presentations and the virtual learning environment is supported by the special e-learning rooms. In addition, across all campuses, Khazar University provides free high speed internet access and Wi-Fi service.

İngilis dili və ədəbiyyatı fakültəsində təhsil alan tələbələrə ikinci dil kimi ərəb və fars dilləri keçilir. Həmin dillərin tədrisi ikinci kursdan başlayıb iki semestr davam edir. Tələbələr kifayət qədər mürəkkəb Şərq dillərini başlanğıc səviyyədə öyrənirlər. Əvvəllər ərəb-fars dilləri altı səviyyə üzrə keçilir və diplomla ikinci dil kimi yazılırdısa, kreditlərin çoxluğundan dərslərin sayı azaldılıb.

Öz nəşriyyatı olan Xəzər Universitetində "Xəzər xəbər", "Xəzər humanitar və sosial elmlər", "Azərbaycan arxeologiyası" kimi jurnallar dərc olunur, dünyanın nüfuzlu universitetlərində çalışan mütəxəssislərin yazıları və elmi araşdırmaları bu jurnallarda çap olunur.

İngilis dili və ədəbiyyatı fakültəsində isə ayda bir dəfə "Xəzər kuryer" tələbə qəzeti nəşr olunur. Qəzetdə bədii tərcümələr üstünlük təşkil edir.

Nəşrin işində iştirak könüllü, mövzu seçimi isə sərbəstdir. Qəzetin baş redaktoru Cəmalə Məmmədova mövzu seçməkdə çətinlik çəkən tələbələrə kömək etdiklərini, məsləhət gördükləri müəllif və əsərlərin adlarını elan lövhəsinə vurduqlarını deyir. Tərcümələr redaktə olunur və ciddi "senzura" dan keçir. Qəzet bədii tərcümə sahəsinə meyli edən tələbələr üçün böyük motivasiyadır.

Tərcümə ixtisasının tələbələrinə elə birinci kursdan Firəngiz Nəsirova dərs deyir. Bəzən bir, bəzən isə iki il bədii tərcüməni lazımi səviyyədə öyrənəndən sonra 3-cü tədris ilində ixtisas kurslarına başlayırlar. "Poetik tərcümələr" kitabının müəllifi olan Firəngiz xanım bu sahədə qazandığı təcrübə və bilikləri tələbələrə ötürür.

Amma Xəzər Universitetində təcrübə məsələsi həll olunmamış problem kimi qalır. Müəllimlik ixtisasına yiyələnenlər asanlıqla orta məktəblərə praktikaya yollandıqları halda tərcüməçilər təcrübə keçməyə yer tapmırlar. Hazırda ali məktəb bu istiqamətdə bəzi beynəlxalq təşkilat və qurumlarla danışıqlar aparır. Cəmalə Məmmədova Tərcümə Mərkəzinin də bu işdə onlara dəstək olacağına inandığını vurğulayır.

Fakültənin lingofon otağı yoxdur. Bu isə maliyyə problemləri ilə bağlıdır. Dörd il ərzində tələbələr audiodisklər və ya kompüter vasitəsilə eşitmə vərdişlərinə yiyələnilər. Həftədə 16 saat ingilis dili dərsi keçən tələbə iki il ərzində həmin audiovəsaitlərdən istifadə edir.

Özünün beynəlxalq əlaqələri və beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi baxımından problem yaşamayan Xəzər Universiteti beynəlxalq səviyyəli "Erasmus Mundus" proqramına qoşulmuş azsaylı təhsil ocaqlarımızdandır. Hər il universitet proqrama qoşulmaq barədə elan verir, bir semestr ərzində seçilən tələbələr İtaliya, İspaniya, Polşa, Belçika, Türkiyə kimi Avropa ölkələrində təhsil alırlar.

Bir semestr təhsil alıb qayıdan tələbələr də var, müəllimlərin yazdığı tövsiyə məktubu əsasında magistr, doktorant dərəcəsinə çatanlar da. "Erasmus Mundus"dan nəinki tələbələr, hətta müəllimlər də yararlanırlar, iki ay ərzində Avropa universitetlərində dərs deyir, elmi dərəcələr alırlar.

Cəmalə Məmmədovanın sözlərinə görə, Xəzər Universitetinin digər üstünlüyü ondadır ki, dördüncü kursu bitirmiş tələbə B1, B2 dil səviyyəsinə uyğun gəlir. Əgər tələbənin digər fənlər üzrə qiymət göstəriciləri də istənilən səviyyədədirsə, o, proqramda asanlıqla iştirak edə bilər. Üçüncü kursda oxuyan tələbələr "Erasmus Mundus"a qoşulmaq istəyəndə fakültənin keçirdiyi bir saatlıq imtahanda iştirak edir, lazımi dil tələbnaməsini alandan sonra təhsili başa vurmamış proqramın iştirakçısı olurlar.

Tərcümə fakültəsində oxuyan tələbələrin kənar fənlərlə yüklənməsi məsələsi tez-tez gündəmə gəlir. Bu yaxınlarda Azərbaycan Gənc Tərcüməçilər Assosiasiyasının keçirdiyi II Milli Tərcümə Forumunda da Xəzər Universiteti müzakirələrdə fəal iştirak etmişdi. Koordinator vurğulayır ki, bu ali məktəbdə tədris proqramı Amerika təhsil sistemində uyğun,

amma Təhsil Nazirliyinin verdiyi tələbnamələr əsasında hazırlanır. Məsələn, nazirliyin təqdim etdiyi "Ölkəşünaslıq və mədəniyyətlərərarası ünsiyyət" fənni Xəzər Universitetində "British or American studies" (Britaniya və ya Amerika elmləri) kimi tədris olunur. Çünki tərcümə ilə yanaşı, tələbə öyrəndiyi dilin coğrafiyasını, tarixini, adət-ənənəsini də mükəmməl bilməlidir.

Avropa universitetlərində keçilən "Tətbiqi dilçilik" fənni bu ildən Azərbaycanda ilk dəfə Xəzər Universitetində tədris olunur. Magistr pilləsində keçilən fənnin dərsləkləri də Avropa və Amerikadan gətirilir.

Son kursda tədris olunan "İkinci dilin öyrənilməsi" fənni də ilklərdən sayıla bilər. Fənnin mahiyyəti ikinci dili ana dilindən, ana dili xarici dildən fərqləndirən cəhətlərin araşdırılmasıdır.

Xəzər Universitetinin zəngin kitabxanasında Avropa və Amerika nəşriyyatlarının 2013-cü ildə çap elədiyi kitabları da görmək olar. Tələbələr boş vaxtlarında həmin kitabxanada dərs hazırlayırlar, internetdən istifadə edirlər. Universitetin binası tələbələrin yararlandığı "vayfay" sistemiylə təchiz olunub.

Leyla ƏLİYEVA

Elektron kitabın kağız kitabı təslim edəcəyinə inanmayanların sığındığı ünvanlardan biri də qapısından girən kimi köhnə kitab qoxusu verən bukinistlərdir. Şəhərimizdəki bukinistlərin vəziyyətini öyrənməkdən ötrü bir neçə belə dükanə baş çəkdik.

23 ildir kitab satışı ilə məşğul olan Xan Rəsuloğlunun Sumqayıtdakı dükkanı ora yolu düşən kitabsevərlərin həmişə dayanacaq yeri olub. Bu dəfə onunla Bakıda, "Elmlər Akademiyası" metrosunun yanında yenidən fəaliyyətə başlamış "Xanın xəzinəsi" adlı bukinist mağazasında görüşdük. Sumqayıtdan Bakıya köçməsinin səbəbini soruşduq: "İndi də Bakıda kitabları xilas etməyə gəldim... Sumqayıtda işimi düzür-qoşmuşam, ora müəyyən qazanc gətirir. Bakıda isə kitablardan qazanc götürməyi düşünmürəm.

Bizim gənclik illərimizdə kitab daha çox oxunurdu. Hər kəsin evində kitab vardı - birində az, birində çox. İndiki nəsilsə biz sevməyən kitabları gözümüz görə-görə zibil qutularına atır. Çalışırım o kitabların heç olmasa yüzde birini xilas edim, onları yiyəsinə - mütəxəssislərə çatdırım".

O, bu peşayə məhr salmasının səbəbindən də söz açdı: "Uşaq vaxtı riyaziyyatı daha çox sevirdim. Doqquzuncu sinifdə Cek Londonun "Martin İden" romanını oxuyanda mənə yazıçılığa həvəs oyandı. Beləcə, ədəbiyyatı sevə-sevə kitablara yaxınlaşdım".

Xan Rəsuloğlu bukinistliyin çətin sənət olduğunu, hər adamın bu çətinliyə tablamadığını deyir: "Bukinist ac qalmır, ancaq böyük gəlir bərədə də düşünməməlidir. Bakı kimi meqapolisdə üç-dörd professional bukinist olar".

Müsaibim kağız kitabların tam sıradan çıxacağına inanmır: "Kitabların sayı azala bilər, ancaq onların yerini tam tuta biləcək nəyinsə kəşf olunacağını təsəvvür eləmirəm. Düzdür, internet inkişaf edib, elektron mətnlər meydana tutur. Ancaq çox adam internetdəki mətnləri də kağıza köçürüb oxuyur. Hələ kompüterin insan sağlamlığına ziyanını hesaba çəkmirəm. Kağızdan yaxşısı yoxdur".

Dükanın qarşısına qoyulmuş "pulsuz kitablar" yazısı da diqqətimizi çəkdi. Bu kitabların niyə havayı olduğuyula maraqlandıq. Xan Rəsuloğlu həmin kitabların "Xanın xəzinəsi"ndən pay kimi təklif olunduğunu dedi: "İstə-

Köhnə kitabların sığınacaq yeri

Bukinistlər üçün qazanc ən vacib məsələ deyil

yən bu cərgədəki kitabları pul-suz götürə bilər. Kitabsevərlərə başqa güzəştlər də var. Məsələn, oxuduğun kitabı gətirib burada yenisiylə dəyişə bilərsən. Bəzi dərslilər də havayıdır".

Xeyribəy Mahmudov 14 ildir köhnə-təzə kitablar satır: "İş tapmaqda çətinlik çəkirdim, dostlar səyyar kitab satışı ilə məşğul olmağı məsləhət gördülər. Ürəyimdən kitab dükanı açmaq keçir, amma buna imkanım çatmır. Məndə satış elə də yaxşı deyil. Müştərilər daha çox xarici dil öyrədən, xəstəliklərin müalicəsindən bəhs edən kitablar istəyirlər".

İstiqaliliyyət küçəsindəki bukinist mağazasının satıcıları burada təxminən on minə yaxın kitab olduğunu deyirlər. Buna baxmayaraq satışdan narazıdır: "Əvvəllər hər kəs evindəki kitabxanası ilə öyünürdü. İndi bu ənənə itmək üzrədir. Adam hər il evini təmir elədir, ancaq gedib baxsan, otaqlarda bir dəne də kitab tapmayacaqsan".

Satıcının dediyinə görə, biri 50 qəpikdən, beşi 1 manatdan da kitablar var. Müştəri sayı isə yenə qənaətbəxş deyil: "Gündə qırx-əlli nəfər mağazaya baş çəkir. Onların yalnız beş-altısı kitab alır. Qalanları mağazaya ya yolüstü girir, ya da kitab götürüb-götürmədiyimizi soruşur. İndi kitab dəbdə deyil. Düzdür, deyərlər, belədirsə, onda niyə hələ də bukinistliklə məşğul olursan? Cavabım var: kitab elə bir canlıdır ki, ona öyrəşən ondan heç cür aralana bilmir".

Paytaxtın Ələvsət Quliyev küçəsindəki bukinist mağazanın sahibi Qulam kişi də uzun illərdir

kitab satır. Dediynə görə, satılan kitabların çoxluğunu görəndən sonra ikinci mağaza açmaq məcburiyyətində qalıb: "Mən mağazamda kitabla yanaşı qədim əşyalar da satıram. Qədimi şeyləri daha çox kino çəkilişləri üçün alırlar. Xəstə heyvanlara da baxıram. O biri mağazamda ayağı qırıq bir it var, onu müalicə elədirirəm. Dini kitablarısa satmıram, hədiyyə verirəm".

Səməd Vurğunun şeirlərini sevmən Qulam kişinin bir gözü oxumağın badına gedib: "Bu kitabları alıb mağazaya yığımasam, hamısını zibilliyə atacaqlar. Zibillikdən o qədər kisə-kisə kitab çıxardığım olub!.. Özüm uşaqlıqdan kitab oxuyanam. Gözümün biri oxumaqdan kor olub. Vaxt vardı biz buradakı kitablardan ötrü saatlarla növbəyə dururduq. İndi pulsuz da versən, götürmürlər".

Uzun illər Nərimanov parkı həndəvərində səyyar kitab satışı ilə məşğul olan Xaqani Ayxanla parkda gəzə-gəzə söhbətləşirik. Burada onu, demək olar, hamı tanıyır. Yoldan ötənlər ayaq saxlayıb onunla salamlayırlar.

Dediynə görə, on ildən çoxdur kitab dolu çanta daşıyır. Bəzi müştərilər yalnız ondan kitab alırlar: "Gözümü açandan evimdə kitab görmüşəm. Bizdə kitab həmişə əziz tutulub. İndiki Neft Akademiyasını bitirmişəm. Bir müddət zavodda işlədim. İxtisara düşəndən sonra kitab satmağa başladım".

Xaqani Ayxan siqaret, pal-paltar satışından daha çox qazanc çıxardığını yaxşı bilir: "Onların gəliri çox olsa da, qazanc mənim üçün birinci dərəcəli məsələ deyil".

İşini sevməsinə baxmayaraq Xaqani Ayxan alverdən narazıdır: "Köhnə kitablar elə bil evdə qalmış qız uşağıdır, gərək ona elçi düşələr. Elə təzə kitabların da gərək alıcısı ola. Mən həm təzə, həm də köhnə kitabları satıram. Alıcılar daha çox fəlsəfi, psixoloji, detektiv əsərlər istəyirlər. Özümə ciddi ədəbiyyat oxuyuram".

O, kağız kitabın perspektivindən narahat deyil, eşitdiyi bir əhvalatı fikrinə söykək gətirir: "Bir dostum danışdı ki, Almaniyada olanda gördüm insanlar növbəyə durublar. Fikirləşdim, yaqın mağazaya yeni geyim-kecim gəlib. Maraqlandırdı bildim ki, məşhur alman yazıçısının kitabı satılır".

Xaqani Ayxan özü də yazır, şeirləri mətbuatda çap olunub. Bir çox tanınmış yazıçı-sairlə dostluğu var. Dostları həm də onun müştəriləridir...

Rövşən DANYERİ

Mahir N. QARAYEV

Poetik tərcümə ilə bağlı ən dəqiq və ən gözəl fikri, zənnimcə, Höte söyləyib: dəqiqdirsə – gözəl deyil, gözəldirsə – dəqiq deyil.

Sual yüz illərin sualıdır: gözəl səslənib, yoxsa dəqiq ifadə tərzü? Hansı daha önəmlidir: forma incəliyi, ya məzmun çaları?

Həqiqətən də, yüzlərlə poetik tərcümə nümunəsi göstərmək mümkündür ki, ilk baxışda gözəlliyindən az qala vəcdə gəlirsən, di gəl, tərcümə mətnini əslilə tutuşduranda dəqiqlikdən əsər-əlamət qalmadı-ğına təəssüflənməli olursan. Ya da əksinə: sevinirsən ki, bəs tərcüməçi dəqiqliyə yüz-də yüz əməl edib, intəhası poetiklik sifir həddində...

Bəs problemin həlli üçün hansı üsuldan istifadə etməli?

Bu sualın birmənalı cavabı yoxdur. Çünki poetik tərcümə heç bir konkret nəzəriyyənin tətbiqi edilə bilmədiyi son dərəcə fərdi və spesifik bir sənətdir.

Bəzi ölkələrdə poetik mətnin yalnız sətri tərcüməsinə üstünlük verilir və belə əsaslandırılır ki, orijinalın forma çalarlarını ol-duğutək çatdırmaq onsuz da qeyri-mümkündür; heç olmasa qoy oxucuya əsərin məzmununu təhrifsiz çatdırılsın.

Bu variantı məqbul hesab edəkmi?

Digər variant qalmadıqda, yəni tərcümə mətnində orijinalın forma-məzmun «balansını» eyni dərəcədə qoruyub saxlamaq mümkün olmadıqda, buna sadəcə məcbur-ruq; çünki ayrı yol qalmır

İlham pərisinə güc verməklə poetik mətnin məzmununu tam sərbəst şəkildə – kefin istəyən formaya, kefin istəyən qalibə salıb yenidən yazmaq, özünə xoş gələn tamamilə başqa üslubda qələmə almaq «örnəyi» də var, hətta bu işi yalnız gəlirli biznes gözün-də görüb kompüter tərcüməsini öna çəkən dəlallə naşirlərlə işbaz mütərcimlərin sarsıl-maz birlikləri də.

Misalların sayını artır-artıra bu yöndə çox variantlardan söz açmaq olar, çünki variant-ların sayı misalların sayından heç də az deyil. Bununla belə, məsələyə ciddi yanaşan heç kəs üçün sirr deyil ki, sualın müşkülə çevrilmiş ca-vabı elə Hötenin söylədiyi sadə fikirdə gizləni-b – ən ideal variant odur ki, tərcümə mətni həm orijinalın eyni olsun, həm də əslindəki qədər poetik səslənsin; yəni tərcüməçi eyni vaxtda həm fikir dəqiqliyini gözləsin, həm də ifadə gö-zəlliyini qoruyub saxlaya bilsin – çevirdiyi əsə-rin forma-məzmun xüsusiyyətlərinə xələl gətir-mədən, yəni orijinalı zədələmədən onu başqa dildə yenidən yaratmağı bacarsın.

Məhz belə bir nümunə həqiqətən də ide-al tərcümə mətni sayıla bilərdi!

Bəlkə bu fikir kiməsə qəribə görünər, amma uzun illərin təcrübəsindən sonra gəldiyim qə-nəət belədir ki, «havası» heç cür ələ gəlməyən, sadəcə, çevrilməyən dillər əzbəri poetik mətn-lər var. Misalımı?

Buyurun, bu da misal: “Я помню чудное мгновенье...”

Puşkinin, Bayronun tərcüməçisi kimi tanınmağı kim arzulamaz?

Bəli, bu mənim qəti fikrimdir: Puşkinin yuxarıdakı misrasıyla başlanan məşhur şeiri bizim dildə heç cür alınmır – o addıdan adı rus misrasının rus ruhuna verdiyi zöv-qün alternativ assosiasiyasını bizim dildə almaq, sadəcə, mümkün deyil.

POETİK TƏRCÜMƏ:

Dəqiqlik yoxsa Gözəllik?

Tərcüməçinin bilməli olduğu ƏN ADI HƏQİQƏT

Tərcüməçi unutmamalıdır ki, tərcümə üçün seçdiyi poetik mətn – onun bu mətni necə çevirəcəyindən asılı olmayaraq artıq MÖVCÜDDÜR.

Bəli, mətn mövcuddur, tərcüməçinin bor-cu (yaxud vəzifəsi!) isə həmin o mövcud olanı təzədən yaratmaq, başqa dildə – yəni öz doğma dilində onun qarşılığını almaqdır.

Amma tərcüməçi unutmamalıdır ki... onun cəhdi alınmaya da bilər! Belədə o, cəhdin üzərindən qalın bir xətt çəkməlidir – bu xətt tərcüməçidən oxucuya (həm də MÖVCÜD mətnin müəllifinə!) Əli Kərimin buyurduğu həmin o hörmət xəttidir!

Yəni, tərcüməçi MÖVCÜD olanı korlamama-lıdır; başqa dildə rəssam fırçasıyla çəkilmiş gö-zəl surəti öz dilində rəngsaz fırçasıyla rəngləyib ortaya çıxarmamalıdır. Bu ki mümkündür! Axı alınmayan işi ortaya çıxarmağa nə lüzum var?

Tərcüməçi unutmamalıdır ki, başqa dilə öz gözəlliyində heç cür «çevrilməyən» po-etik mətnlər də mövcuddur!

Öz təcrübəmə istinadən etiraf edirəm ki, müx-təlif illərdə (özü də dəfələrlə!) Yesenin çox sevdiyim İran motivlərini, xüsusən də təkrar-sız formalı “Шагане, ты моя Шагане...” misrasıyla başlayan nəğməsini dilimi-zə çevirmək istəmişəm – hər dəfə

də alınmayıb. Bütün variantları sınaqdan keçirdəndən son-
ra axırda qərarım belə oldu ki, ona toxun-mayım. Mən onu çevirmə-yin, sadəcə, mümkün ol-madığını anladım.

Bax, elə bu səbəbdən həmin şeirin hər hansı tərcüməsi çap faktı olmaqdan uza-ğa getməyəcək, heç vaxt da oxucu qəlbinə, oxucu ruhuna yol tapmayacaq. Əfsuslar ki, dilimizdə bu cür şah misralı poetik mətnlə-rin rəngsaz fırçasına tuş gəlib tanınmaz ha-la salınmış neçə-neçə çap nümunəsi var...

Əlbəttə, tarixə Puşkinin, Bayronun tərcüməçisi kimi düşmək istənilən tərcüməçi üçün böyük şərəfdir. Amma şan-şöhrət eş-qinə düşüb zəif işləri çap etdirmək «həvəsi» tərcüməçini tarixin şərəf lövhəsinə yox, çox vaxt özfəaliyyət dərnəyinin kəndarına apa-rıb çıxarır; çap xətinə hər hansı məşhur po-etik mətni gözdən salmaq isə, əslində, peşə-karlığın azlığına dəlalət etməklə ilk növbədə elə tərcüməçinin özünü gözdən salır.

Peşəkar tərcüməçi belə ucuzluğa getmə-sin gərək!

Heç şübhəsiz, şirmikdirici məqamlar çox-dur – həqiqətən, hər hansı dahi şairin tərcüməçisi kimi məşhurlaşmağı kim arzu-lamaz? Amma bu, peşəkar üçün həm də məsuliyyətdir!

Öz təcrübəmdə oxşar çətinliyin ağrısını Pasternak şeirlərinin tərcüməsi zamanı bü-tün kəskinliyi ilə duydu – doktor Jivaqonun şeirlərindən üçünü çevirsəm də, onlardan yalnız birini saxladım; nəfsimi-hə-vəsimi boğub digər iki şeiri çapa verməkdən, hər necə olsa, özü-mü çəkirdirə bildim; yəni on-lar da çap oluna bilər, amma hələ ki, məni tam qane edəcək səviyyədə deyil – yəqin bir müd-dətdən sonra həmin şedevrlərə yenidən qayıdacam.

Yaradıcılıq həzzi öz yerində, amma Paster-nakin aysberq kimi misranın üstündən çox al-tında olan eyhamlı, bir az da ürək fikirlərini, xeyli dərinlərdən süzülüb gələn sirli ahəngini ələ gətirmək həqiqətən it əzabıdır.

Tərcüməçilikdə ən çətin «janr»

Alınmayan tərcümə dedikdə nəyi nəzər-də tuturam?

Etiraf edirəm ki, Rilkenin çox sevdiyim «Duinez ağıları» əsərini çevirə bilmə-dim, yəni tərcümə özümü qane edəcək səviyyədə alınmadı. Bu öz yerində. Am-ma son şeirlərindən birini guya çevirə bilməmişdim. Bir bəndlilik şeirin ruscası be-lədir:

*И как звезда с звездой расстается,
Простимся мы, и ночь нас разлучит.
Безмерной далью близость обернется,
И эта даль нас вновь соединит.*

Tərcüməsi də bu cür:

*Bir-birindən üzülən ulduzlartək ayrılacaq,
Vidalaşacaq, qoy gecə ayırsın bizi bizdən.
Uzaqlar uzaqlığı sovuşdurar aradan
Və bu uzaqlıq bizi qovuşdurar təzədən.*

Burda məni qane etməyən – şeiriyyə-tin Rilkeyə xas səviyyədə alınmamasıdır; sanki bunu yazan ortabab bir şairdir. Bəl-kə burda şeiri ruscaya çevirmiş tərcüməç-i-nin də müəyyən qəbahəti yox deyil; amma mənim məndən kənara çıxıb nəyisə əlavə emək səlahiyyətim yoxdur. Və istənilən halda mən öz variantım üçün cavabdehəm – bu variant isə məni qane etmədi.

Son sözümə haşiyə. Adətən, çevirdiyim poetik mətni çapa əslilə birgə təqdim edi-rəm. Məncə, bu, çox vacib məqamdır. Bizdə guya uğurlu sayılan xeyli poetik tərcümə var ki, onları mətnin əslilə tutuşdursan, xeyli paxırlar açılar...

Markes doğru buyurur ki, ümumilikdə tərcümə – ən etibarlı mütalə üsuludur; yəni tərcü-məçi istənilən oxucudan daha yaxşı oxucudur. Əlavə edirəm ki, tərcümə «janrları» içərisində ən çətin olan poetik tərcümə – şairə həm də özü-nütədsiz üçün zəmanət verir. Belə ki, hər mis-ranın tərcüməsi özünəməxsus çıxılmazlıq və-ziiyyətidir – çıxış üçün tək bircə variant olur ki, peşəkarlıq da məhz o yeganə variantı

əldə etmək bacarığında üzə çıxır. Yəni, hər hansı mis-ranın iki yox, yalnız bir ideal tərcümə variantı var, peşəkar tərcüməçi də məhz o yek variantı tapmalıdır. Və əslində, hər hansı digər variant səhvdir, çünki heç biri çıxış yolu deyil...

*Rilkenin məşhur
"Duinez ağıları" əsərini
yazdığı qəsr*

Parnas dağı - ilham pərilərinin oylağı

Səxsi və işgüzar ünsiyyət-də ən vacib cəhətlərdən biri həmsöhbətin xarakterik cizgilərini, zövq və meyillərini, duyğu və niyyətini, ümumilikdə psixikasının vəziyyətini onun mimikasına, jestlərinə, bir sözlə, bədən dilinə görə müəyyənləşdirmək bacarığıdır. Bunlar tərəf-müqabilin atacağı addımlar, qəbul edəcəyi qərarlar haqqında vaxtında obyektiv mülahizə yürütməyə, qarşılıqlı münasibətlərdə uyğun taktika və strategiya seçməyə imkan verir.

Bədən dili insan təbiətinin güz-güsü olduğuna görə heç vaxt yalan danışmur. Bu dili uzun müddətə dəyişmək, ya saxtalaşdırmaq insan üçün öz dünyagörüşünü dəyişməkdən də çətinidir.

Üz mimikasını oxumaq və hiss-ləri mimika ilə ifadə etmək ünsiyət zamanı vacib cəhətdir. Çətin danışıq şəraitində biz həmsöhbətimizin reaksiyasını mayak kimi diqqətlə izləyirik. Bu zaman hiss etmək başa düşməkdən daha vacib olur. Təsadüf deyil ki, biz çox şeyi insanın sözümdən yox, üzündən anlayırıq. Bu səbəbdən ağır məsuliyyət tələb edən mötəbər işgüzar münasibətləri – xüsusilə tərəfdaşlar yaxşı tanış deyillərsə – telefonla yox, canlı görüşlərdə qururlar.

Yerində olan gülüş, danışıq tonu, mimika və jestlər, özünə inam ifadəsi, ünsiyyətçilik həm yerli, həm də xarici tərəfdaşlarla şəxsi və işgüzar münasibətlərin möhkəmliyinə səbəb olur.

Göz vasitəsilə insanın bütün kommunikasiya kanallarından dəqiq və açıq siqnallar ötürülür. Təcrübəli həmsöhbət bədən dili və jestlərlə emosiyalarını gizlətməyi bacarsa da, göz bəbəyinin reaksiyasını nəzarətdə saxlamaq hər adamın işi deyil. Göz bəbəkləri qeyri-iradi genişlə-nib-daralır və eşidilənə verilən reaksiya haqqında informasiya ötürür.

Sevincdən həyəcanlanmış insanın göz bəbəkləri adi vəziyyətlə müqayisədə dördqat genişlənir. Əksinə, əsəbiləşəndə, ya kədərliyə gələndə bəbəklər yığılır. Buna görə də tərəfdaşla, yaxud müştəriylə danışanda onun göz bəbəyinə baxmağı öyrənmək lazımdır. Təcrübəli biznesmenlər, sahibkarlar bu üsüldən daim istifadə edirlər.

Məsələn, Çin və Türkiyə tacirləri malın qiymətini alıcının gözüne baxa-baxa təyin edirlər. Əgər alıcı deyilən qiymətə razıdırsa, istədiyini alırsa, göz bəbəkləri böyüyür.

Baxış nəinki insanın daxili vəziyyətini və mahiyyətini ifadə edir, üstelik, həmsöhbətə güclü psixoloji təsir göstərir.

Baxışın dilsiz dili də insanın özü kimi fərdi və dəyişkəndir. Baxışlar bizi istəsə həyəcanlandırır, ələ alar, göylərə qaldırır, əsir eləyər, istəsə də çəkindirər, məyus edər, rəzil vəziyyətə salar.

Gözlərinə baxmaqla insanın daxili vəziyyətini təyin etmək olar. Diqqət etsək, görürük: həlim, incə, kobud, alçaldıcı, yazıq, mənasız, küt, parlaq, sevincli, ehtiraslı, qəzəbli, kədərli, əzabkeş, ağlar, güləyən... baxışlar var.

Bu qədər növbənöv baxış fonunda göz bəbəyi və ətraf toxumalarının anatomik quruluşunda baş verən dəyişikliklərin səbəbi indiyə kimi aydınlaşdırılmayıb. Fizioloji baxış – mahiyyətinə görə göz bəbəyinin vəziyyəti (yəni daralması və genişlənməsi), gözün rəngi, buynuz təbəqəsinin parlaqlığı, qaşların, göz qapağının və alın quruluşu, eləcə də uzunmüddətli nəzər və onun istiqamətidir. Bütün bu psixofizioloji reaksiyalar kompleksini nəzarətdə saxlayıb idarə etməyi hər adam bacarmaz.

“Baxış elmini” öyrənmək və başqalarını baxışla idarə etmək özü bir sənətdir. Təsadüf deyil ki, Qərbi imicmeykerləri insanın baxışına böyük önəm verirlər.

Qıyılmış gözlər *şübhəli, sınaqçı baxış* əlaməti sayılsa da, bunun pis niyyətdən, hiylə və təhlükədən xəbər verən gizli səbəbi də ola bilər. Həmin baxışların arxasında başqasının ürəyindəkindən xəbər

Gözücu baxış daha çox inamsızlıq, bədbinlik əlamətidir. Bu, göz qapağı əzələlərinin revmatizmi və ya karlıq əlaməti də ola bilər ki, bu zaman qulaq tərəfdaşa, baxışlar isə təbii olaraq yana yönəlir.

Bir-birindən kiçik məsafəyə ayrılan iki nöqtəyə paralel olaraq yönəlmiş baxışlar qarşınızdakının fikirli, dalgın, öz ələminə qapılmış insan olmasından xəbər verir. Bəzən belə baxışlardan həmsöhbətə

Göz dilinin tərcüməsi

İşgüzar danışıq zamanı baxışları həmsöhbətin alınıdakı xəyali üçbucağa yönəltmək məsləhət görülür. Belə tərfədən hiss eləyəcək ki, optimist əhval-ruhiyyədəsiniz. Ancaq baxışınızın səviyyəsi onun gözlərinin səviyyəsindən aşağı düşməməlidir. Bununla siz söhbətin gedişinə nəzarət edə bilərsiniz.

Düz baxış insanın həmsöhbəti ilə daha çox maraqlanmasından, ona hörmətlə yanaşmasından xəbər verir. Düz baxış həmsöhbətlərin bir-birinə bərabər hüquqlu tərəfdaş kimi yanaşdığını, bir-birindən heç nəyi gizlətmədiyini göstərir. Belə baxış daha çox gizlədilməsinə ehtiyac olmayan açıq söhbətlərdə müşahidə olunur. Düz baxış özünə inam, möhkəm və inadkar karakter haqqında da bir siqnaldır.

“Utanmaz baxış” yalan danışmasına baxmayaraq insanın öz nəzərlərini həmsöhbətindən çəkmədiyini ifadə edir. “Utanmaz baxış”a diqqətlə fikir versək, görürük ki, həmin nəzərlər həmsöhbətin gözlərinin içinə yox, bir az yuxarı - burnunun üst hissəsinə və sol qaşına zillənib.

tutmaq və öz niyyətini gizlətmək məqsədi dayanır. Belə baxışlar soyuq, xoşagəlməz təəssürat yaradır.

Konkret maraqlı ifadə edən bir nöqtəyə zillənmiş baxışdan fərqli olaraq çəşqin nəzərlər sahibinin ya çox şeyə diqqət ayırdığını, ya da əksinə, heç nəyi vəcə almadığını göstərir. Çox vaxt da çəşqin baxış qorxaqlıqdan doğan inamsızlığı, hədsiz təvazökarlığı və ya cəsarətsizliyi, eləcə də, adamın daim nəyə görə cəza almağa hazır olmasını ifadə edir. Bəzən görüşlərdə birinin inamı baxışları digərinin çəşqin nəzərlərini heç cür tutub bilir.

Çox geniş açılmış gözlərdən adətən özünə inam qazandırmaq üçün istifadə olunur. Təsadüf deyil ki, belə baxışları alıcılara keyfiyyətsiz məhsul sırımağa çalışan satıcılarda və sayyar ticarət agentlərində daha çox görmək olur.

Əyri baxış əsasən ətrafa gizli nəzər salmaq məqsədi güdür və ilk növbədə adamın özünə inamsızlığından yaranır. İlk dəfə açıq-saçıq geyimdə diskotekaya gedən gənc qızlar, yaxud da sırtıq fotomüxbirlərin izlədiyi kino ulduzları üçün belə baxış xarakterikdir.

Göz-gözü baxışı ciddi ruhi sınaq saymaq olar. Adətən belə baxış sevgililərdə və uşaqlarda müşahidə olunur. Erotik mənada bu, sahiblik duyğusunu və qarşılıqlı ehtirası ifadə edir; nəzərlər sanki bir-birinə sancılır ki, bu da göz bəbəklərinin reflektor genişlənməsinə səbəb olur.

Azca yumulu “dumanlı” gözlərdə üst qapaq sallanıb gözün üst hissəsini tutur və insan ətrafındakıları bütöv görə bilir. Belə gözlər yorulub əldən düşən, çox darıxan, seksual tərəfdaşına tam təbəçilik göstərən insanlarda, bir də ruhi süstlük və keylik zamanı müşahidə olunur. Göz əzələlərinin, göz qapaqlarının iflicli zamanı da insan gözünü tam açdırmır.

Əgər baxışlar hava axını kimi düz tərəfdaşın gözlərinin içinə zillənibsə, bu, qarşınıdakını özündən çıxarır. Belə cəlbədicə “diqqətsizlik” adətən nümayişkarane hörmətsizlik sayılır. Belə baxışa tərəfdaş aqressiv reaksiya verə bilər.

olan laqeydliyi göstərmək üçün istifadə edilir.

Tanınmış italyan antropoloqu və kriminalisti Çezare Lombrozo cina-yətkarların, cismani və ruhi pozuntudan əziyyət çəkən adamların baxışlarını yanlış olaraq **“qasqabaqlı baxış”** kimi xarakterizə edib. Əslində isə bu, insana xas ən qədim və sadə mimik reaksiyalardan biridir. Belə mimik reaksiya şəraitdən asılı olaraq hər adamda ola bilər.

Üstdən aşağı baxış başı geri atanda lovgalıq, ikrah və hamıdan üstünlük duyğusunu ifadə edir. Ancaq bu, həmsöhbətlərin boy fərqiylə də bağlı ola bilər.

Yerə baxmaq qorxudan və ünsiyyəti kəsmək istəyindən irəli gəlir.

İnadkar və usandırıcı baxışlar insanın daxili ələminə müdaxilə kimi başa düşüldüyünə görə etirazla qarşılır. Həddindən artıq diqqətli baxışlar isə hətta düşmənçilik əlaməti kimi də başa düşülə bilər.

(V.Suxarev, M.Suxarev **“Xalqların və millətlərin psixologiyası” kitabından**)

Naringül ƏLİYEVƏ çevirib

Şifahi tərcümənin qızıl qaydaları

Şifahi nitqin tərcüməçisi deyilən düzgün və dəqiq ifadə etmək qabiliyyəti ilə seçilməlidir. Qısa müddətdə çevrilən cümlə və sözlər təbii səslənməli, söylənən fikrə uyğun gəlməlidir. Ardıcıl, yaxud sinxron tərcümə adətən aşağıdakı qaydalar əsasında qurulur:

- Tərcümə dəqiq və təfərrüatlı olmalıdır. Tərcümədə lazımı informasiya ən müxtəlif səbəblərdən itə bilər. Müəyyən vəziyyətlərdə düzgün çevrilməmiş, yaxud əlavə olunmuş bir söz deyilənin mahiyyətini kökündən dəyişə bilər. Adı ünsiyyətdə, lap elə yüksək rütbəli dövlət məmurlarının danışıqları zamanı da bu cür anlaşılmazlıqlar baş verir.
- Mətnin qarşısında qorxub geri çəkilmək olmaz. Əgər mətnə tanış olmayan məqamlar varsa, özünü itirməyə ehtiyac yoxdur,

əsas fikri tutmağa çalışmaq lazımdır. Bu zaman əvvəl ifadə olunmuş fikri fəhm-lə dərk etmək mümkündür. Başlıca vəzifə əsas informasiyanı nəzərdən qəçirməməkdir, ikinci dərəcəli faktların üzərindən isə müvəqqəti keçmək qəbahət deyil.

- Sözlərin məntiqə uyğun sırası, üslub və intonasiya dəqiqliyi olmalıdır. Tərcüməni düzgün ifadə etmək lazımdır. Hər cümlənin öz məntiqi, əvvəli və sonu

olmalıdır. Tərcüməçinin mətni orijinalından daha gözəl çatdırması onun peşəkarlığından xəbər verir.

- Şifahi tərcümənin səslənmə müddəti orijinal mətnin müddətinə təxminən tən gəlməlidir. Nitqin bir neçə dəqiqə fasiləsiz danışması, tərcümənin isə həddən artıq qısa çıxması dinləyənlərdə yarımçıqlıq təəssüratı yaradır. Bunun əksi – çıxış edən bir neçə cümlə deməsi, tərcüməçinin isə onun fikrini uzun-uzadı ifadə etməsi də yersiz görünür.

- Tərcüməni birinci şəxsin dilindən aparmaq lazımdır. Bu qayda bütün dünya dilləri üçün düzgün və məqbuldur.

- Deyilənlərin zaman konteksti mütləq nəzərə alınmalıdır. Haqqında söz açılan hadisənin nə vaxt baş verdiyini aydın dərk etmək, həmin informasiyanı qarşı tərəfə çatdırmaq vacibdir.

- Əgər orijinalda beynəlxalq terminlər işlədilsə, həmin anlayışlar tərcümənin mətnində də olmalıdır. Onda dinləyici informasiyanın ona tam çatdığını başa düşəcəkdir.

- Neytrallıq – şifahi tərcümənin şərtlərindən biridir. Tərcüməçi öz işini yerinə yetirən zaman hissələrə uymamalı, nitqin dediklərinə münasibət bildirməməlidir.

- Şifahi nitqin tərcüməçisi xeyirxah və soyuqqanlı olmalı, ünsiyyətə girən tərəflərin hissələrini cilovlamasına təsir göstərməlidir.

Tərcümə və ədəbi əlaqələr şöbəsi

Fotoqraf Rasim Sadıqovu heç vaxt görüb tanımasaydım belə, "Azərbaycan" nəşriyyatındakı 94 sayılı otağa göz gəzdirdən kimi buranın təşəbbüskar, dinamik və pozitiv bir adamın hücrəsi olduğunu deyirdim. Divar kağızını çəkdiyi şəkillərlə əvəzləmək hər kəsinmi ağına gələrdi? "Azərbaycanda az-çox tanınmış xeyli adam bu aboyun yaradılmasında "iştirak eləyib", baxın görəcəksiz" deyir, sonra da hadisəni danışır:

– Divarın bir hissəsi sökülmüşdü, fikirləşdim düzəltmə, görək hamısını təmir edəm. Arxivimdəki şəkillərdən bəzilərini yapışdırdım həmin yere. Sonra o biri tərəf söküldü, yenə şəkil yapışdırdım. Baxdım yamaq kimi alınır, şəkilləri verdim uşaqlara, dedim, hamısını yapışdırın divara. Tanınmış adamların şəkillərindən ibarət sərgi kimi bir şey əmələ gəldi.

On il bundan əvvəl nəşriyyatda təmir işləri gedirdi. Mən divarların təmir olunmasına icazə vermədim, dedim, yalnız döşəməni dəyişə bilərsiniz. Prezident Administrasiyasından mötəbər bir şəxs - adını demək istəmirəm - gəlib otaqları gəzdirdi, görsün necə təmir eləyiblər. Mənim otağıma çatanda təmirə cavabdeh olan adam başladı özünü müdafiə etməyə ki, bəs burda bir nəfər var, otağı təmir etməyə imkan vermədi. O da təəccübləndi ki, necə yəni qoymadı? Mən də çölü burdan görürəm. (kameranı göstərir)

Girdilər içəri, mənə görəndə dedi, hə, sən sən burda oturan? Divara baxdı, təmirə cavabdeh adamdan soruşdu ki, bura divar kağızı tapa biləcəkdin? Dedi, hə, mənə qəşəng divar kağızları var. Dedi, mən o kağızdan demirəm, bu cürünü tapa biləcəkdin? ...Beləliklə, divar kağızının taleyi müsbət həll olunur. Fotoqraf Rasimin təşəbbüslərindən biri qurtulur. Amma bu, onun nə ilk, nə də son təşəbbüsüdür.

"Şəkillərimin sayı

15-20 milyona çatır"

37 ilin fotoqrafı Rasim Sadıqov: "Sübut eləyəm ki, 20 Yanvarda daha böyük faciə baş verib..."

İlk təşəbbüsü səkkizinci sinifdə göstərib

– Mən orta məktəbdə oxuyanda bir fotomüxbir evimizdə atamı çəkmişdi. Atam o vaxt Sumqayıtda boruprokat zavodunda işləyirdi. Qabaqcıl işçilərdən olduğu üçün şəklini tez-tez qəzetlərə vururdular. İlk dəfə o fotomüxbirlə üz-üzə gələndə mənə bu sənətə həvəs yarandı. Atama dedim, mənə bir "Zorki" fotoaparət aldı. Birinci mükafatı doqquzuncu sinifdə qazandım. "Pionerskaya Pravda" qəzetinin müsabiqəsinə fotoreportaj göndərmişdim – "Rebyata naseqo dvora" ("Bizim həyatın uşaqları").

Orta məktəbi bitirəndən sonra Azərbaycan Neft-Kimya İnstitutuna daxil oldum. İki il orda oxudum. Hiss edirdim ki, içimdə nə iş ikilik var. Götür-qoy elədim, düşündüm ki, ömür boyu özümdə bir yarımçıqlıq hiss edəcəm. 3-cü kursda institutdan çıxdım. Tallində kinooperator yetişdirən bir institut vardı, evdəkilərdən xəbərsiz ora daxil oldum. Foto-operatorluq fakültəsində qiyabi oxuya-oxuya Azərbaycan televiziyası ilə əməkdaşlıq etirdim. Televiziyada işlədiyim dövrdə ədəbiyyat adamları ilə münasibət qurmağı, onların şəkillərini çəkməyi xoşlayırdım. Mənə ən doğması Nəriman Həsənzadə idi. Onu, bir də Anarı çəkməkdən ləzzət alırdım. Nəriman Həsənzadə həmişə deyirdi ki, elə bir gün olacaqmı səni işdən qovsunlar, mən işə götürürəm? Günlərin bir günü həqiqətən mənə Azərbaycan televiziyasından qovdular...

– Niyə?

– Goranboy (o vaxt ki Qasım İsmayılov - red.) rayonundan reportaj zamanı canlı yayımdakı adam özündən asılı olmayaraq söyüş söydü. O dövrün qaydaları beləydi ki, buna görə kimsə cəzalanmalıydı. Məni işdən çıxartdılar, redaktora isə töhmət

verildi. Halbuki bu işdə ən günahsız adam mən idim. Gəldim Nəriman Həsənzadənin yanına ki, mənə işdən qovublar. Dedi, əccəb eləyiblər, tez sənədlərini hazırla... 1983-cü ildən artıq "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində işləməyə başladım.

Daha bir təşəbbüs...

1988-ci ildə Meydan hərəkatı başlanır və o hadisələrin ən canlı fotolarını Rasim Sadıqov çəkir. Bu tarixə ayrıca yazılmışdır, onu saxlayaq gələcəyə...

– 1991-ci ildə Azərbaycan müstəqillik qazandı və rəsmi dövlət qəzeti olan "Həyat" (indiki "Azərbaycan" - red.) qəzetinin baş redaktor müavini Şakir Yaqubov mənə işə dəvət elədi. Həmişə Şakir müəllimlə məsləhətləşirdim. Bir dəfə getdim Naxçıvana, mərhum Prezident, o vaxt Naxçıvan Ali Məclisinin sədri postunu tutan Heydər Əliyevi çəkməyə. Bakıda Naxçıvan haqqında müəmmal məlumatlar yayılırdı - guya ərik bağları məhv edilir, Hüseyin Cavidin abidəsi dağılır... Heydər Əliyev mənə görəndə təəccübləndi, çünki Naxçıvanla bağlı həqiqətləri çatdırmaq o dövrdə asan deyildi. Tapşırıq verdi, mənə lazımı şərait yaradıldı. Hər gün Heydər Əliyev işə gələndən sonra mən onun şəxsi məşinunda gedib Göynükdə ermənilərlə ağır döyüşləri çəkirdim.

Ərik ağacları həqiqətən Heydər Əliyevin tapşırığı ilə kəsilmişdi. Amma qurumuş ağacları kəsilmişdilər. Naxçıvanda qaz yox idi, həmin il qış çox sərt keçirdi, ağaclar kəsilməsəydi, camaat soyuqdan qınlardı. Hüseyin Cavidin abidəsinə gəlincə, Heydər Əliyev dedi ki, camaata çörək tapıb verə bilmirik, türbəni hansı vəsaitlə təmir etdirək?

Naxçıvandan qayıdıandan sonra Rasim Sadıqova münasibət dəyişir, onu öz hesabına məzuniyyətə göndərirlər. Fotoreportajını isə qəzetdə başqa cür təqdim edirlər:

– Amma mən bütün reportajları, döyüşlərdən, postlardan çəkdiyim şəkilləri, boş bazarların şəkillərini başqa qəzetlərə payladım. Heydər Əliyev qəzetin zona müxbirindən mənə soruşmuşdu, aqibətimdən xəbərdar idi. O, Bakıya qayıdıandan sonra mənim vəziyyətim yaxşılaşdı. Mötəbər tədbirlərə mənə də dəvət edirdilər, hər dəfə Naxçıvana gedən heyətdə mən də olurdu. Bir dəfə mənə tədbirə çağırılmamışdılar, Heydər Əliyev dərhal maraqlanmışdı ki, Rasim niyə yoxdur.

Gələndə dəfə belə olmaya bilər...

– Filarmoniyada "Ədəbiyyat qəzeti"nin yubileyi keçirilirdi. Hər iki tərəfdən qapılar açıq olduğuna görə Heydər Əliyevin kürəyinə palto salmışdılar, palto da bir az əyri düşmüşdü. Fotoqraflar qalmışdı belə ki, necə çəkək. Mən yeganə adam idim ki, oralarda gəzməyə qeyri-rəsmi icazəm vardı. Yaxınlaşdım Heydər Əliyevə, dedim, cənab Prezident, çəkiliş aparmaq istəyirik, paltoda alınmış, hamı kostyumda oturub. Dedi, hə, əlbəttə... Soyundu paltonu, verdi mənə.

Prezident Aparatında işləyən bir nəfər həmişə mənə deyirdi ki, lazım olmayan yerdə təşəbbüs göstərmə. Həmin adam yaxınlaşdı, dedi, bu dəfə sən təşəbbüskarlığın işlədi, amma gələndə dəfə belə olmaya bilər...

Növbəti təşəbbüskarlığı, doğrudan da, ona baha başa gəlir:

– "Britiş Petroleum"da bazar günləri də iş çaxırdım. Bir gün şirkətin prezidenti görür ki, otaqlardan birinin işığı yanır. Gəldi girdi otağa, işçilərdən soruşdu, bu kimdir? İzah elədilər ki, bəs fotoqrafımızdır. Baş ilə razılıq əlaməti olaraq "yes-yes" deyib getdi.

Ertəsi gün çağırılıb dedilər ki, şirkət prezidenti səni işdən çıxarıb. Deyib ki, istirahət edə bilməyən işçi biza lazımdır.

Başına gələnlərə həyatın zarafatı kimi baxır. Amma elə ki söhbət Azərbaycan fotoqrafiyasının problemlərinə yönəlir, sanırsan ondan dərdli adam yoxdur:

– Məndə bu otağın yansı qədər lent var. Hər dəfə araşdıranda görürəm ki, çox unikal kadrlar çəkmişəm. Vaxtım yoxdur oturub onları işləyim. Şəkillərimin sayı 15-20 milyona çatır. Bu yaxınlarda istədim onları rəqəmləşdirəm. Bir qovluğu götürdüm, məlum oldu ki, hardasa 300 min foto var. Zarafat deyil, 37 ildir bu sənətdəyəm.

Bizdə hələ də fotomüxbirə, fotoqrafiya sənətinə lazımı qiymət verilmir. Fotomüxbirlə məişət fotoqrafını ayırd eləmirlər. Tələblərimi danlayanda deyirəm: "Sən fotoqrafısan, get fotoqraflığını elə". Bu sözü eşidəndə az qalır ağıllar. Yəni "sən adi məişət fotoqrafısan". Fotomüxbir foto jurnalistidir, Azərbaycanın fotosalnaməsini yaradan adamlardandır.

Rəssamlar İttifaqına ayrıca bina verilib, status verilib, büdcədən müəyyən qədər pul ayrılır. Bizim də təşkilatımız var – Azərbaycan Fotoqraflar İttifaqı. Nə yer ayrırırlar, nə büdcədən maliyyələşdirirlər... Hər şeyi öz gücümüzə eləyirik. Təşkilatın sədri Mirnaib Həsənoğlu evləri gəzir, məşhur fotomüxbirlərimizin arxivlərini toplayır.

Gəlsin bir adam desin ki, Azərbaycanda 1988-ci ildə başlanmış müstəqillik hərəkatının fotosalnaməsi mənə var. Bunlar hamısı mənədir, amma vaxtım, pulum, imkanım yoxdur ki, bu neqativləri çeşidləyim, rəqəmsallaşdırım.

Yüz dəfə deyə bilərsiniz ki, meydana bir milyon adam yığılmışdı. Mən bir fotomla sübut eləyə bilərəm ora yığılanların sayını. 20 Yanvarda Bakıda necə qırğın törədildiyini sənədsübutlarla göstərəm. 20-30 foto qoyaram ortaya, ortalığa çıxarılmasa etik cəhətdən məsləhət olmayan fotolar çıxararam. Sübut eləyəm ki, 20 Yanvarda daha böyük faciə baş verib, o faciəyə tam qiymət verilməyib. Axı bütün bu faktlar it-bata düşsə bilər...

Qızılgül ABDİNOVA

sənətkarın portreti

O ynadığı ilk tamaşadan – Mirzə Fətəli Axundovun “Hekayəti-xırs quldurbasan” komediyasındakı bir cümləlik rolundan tamaşaçılar bir yana, rejissorların da diqqətini cəlb edə bilib.

Bu tamaşaya qədər kütləvi səhnələrə çıxıbmış, ancaq ilk sözlü rolu “Xırs quldurbasan”da olub: “Tamaşada bircə cümlə deyirdim: “Qaçsa, qaçar eee”. O kəlmələri səhnəyə çıxıb elə-belə də söyləyə bilirdim. Amma o üç kəlmə söz mənim üçün elə dəyərlidi ki, roluma böyük fəaliyyət kimi baxırdım, o sözləri deməyə bütün gücümü qoyurdum”.

70 yaşını tamamlayan xalq artisti Hacı İsmayılov səhnəyə 40 il əvvəl gəlib, dediyinə görə, bütün teatr həyatını səmimi sevgi kimi yaşayıb: “Aktyorda uşaq saflığı, uşaq səmimiyyəti olmalıdır. Aktyor gərək roluna inansın”.

Sadəlövh, fağır, mağmın...

Adətən, yazıçıların bir qəhrəmanı başqa adla başqa əsərdə də peyda olur. Biz bu obrazı görəndə onu yaradan yazıçının, rejissorun əvvəlki əsərlərini, əvvəlki filmlərini xatırlayırıq. Hər dəfə adama elə gəlir ki, Hacı İsmayılov bütün filmlərində eyni obrazı canlandırır, bütün filmlərdə eyni adamdır: sadələvh, fağır, mağmın.

Ancaq bu eynilik təkrarlıq deyil: “İstər-istəməz oynadığımız rolun təsiri altına düşürük, o obrazla yaşayırıq. Səhnədə, səhnədən kənarında, həyatda... Aktyorun xasiyyəti, görkəmi də bir qədər eynitipli rollara aparır. Mənə ən çox Mustafanın ruhu təsir göstərib.

Yadımdadır, “Ad günü” filminin ssenarisi mənə veriləndə onu birməfəsə oxudum və elə bil içimdə nəşə dəyişdi. Elə bil Mustafanın ruhu mənim bədənimə köçdü. İnsanlara başqa cür baxmağa, onları başqa cür görməyə başladım. Sonrakı illərdə Mustafanın ruhu həyatda da, filmlərdə də mənimlə oldu. Mustafa kimi yaşamağa, hərəkət etməyə çalışırdım. Əslində, mən o rolu oynamamışam, yaşamışam. Rolla təbiətim eyniləşib.

Amma Mustafa olduğu kimi qalmayıb, bir qədər dəyişib, onda başqa cəhətlər, naqisliklər əmələ gəlib. Əvvəl ancaq mülayim danışırıdım, indi etiraz edir, qışqırır.

Deyərlər ki, Mustafa tez aldanandır; yox, sadəcə təmizdir, səmimidir, ehtirama layiqdir.

İnsanın insan olmaqdan başqa çarəsi yoxdur. Mən yaxşılaşmağa doğru, işi doğru getməyi üstün tutaram, nəinki qaranlıq, qapanmağı... Hər adam öz həqiqətini, öz duyğularını bir cür çatdırır. Biri roman yazır, biri heykəl yonur, biri nəğmə bəstələyir. Mən də öz içimi aktyor kimi teatr səhnəsində, kamera qarşısında ifadə edirəm”.

Mustafanın ruhu onun bədəninə köçüb Hacı İsmayılov: “Ondan sonra insanlara başqa cür baxmağa başladım”

Onu kino üçün Rasim Ocaqov kəşf eləyib

Onu kinoya gətirən isə sözün yaxşı mənasında “başqa adam” dediyi rejissor Rasim Ocaqov olub: “Dublyaja getmişdik. Kinostudiyanın çayxanasında Rasim Ocaqov mənə yaxınlaşdı, dedi gəl, “Ad günü” filminə çəkim səni. Fikirləşdim ki, mən hara, kino hara? Amma bu dəvətlə kinoya gəldim. 1977-ci ilin yanvar ayında filmi göstərdilər, 1980-ci ildə isə film SSRİ Dövlət Mükafatı aldı.

Rasim Ocaqov məni mənədən yaxşı tanıyırdı, məəttəl qalırdım. Onun filmlərinə çəkiləndə yaşadığım şövqü, ləzzəti digər filmlərdə də yaşamışam. O öləndən sonra kinoda yetim qaldım elə bil...”

Hacı İsmayılov alın yazısına inandığını deyir: “Bütün qəlbimlə inanıram: həyatda nə olursa, gözəgörünməz bir qüvvənin təsiriylə olur. Səbəbsiz bir yarpaq da tərپənə bilməz. Dünyaya gəlməyimiz də, bizə verilən istedad da Allahdandır. Ona görə də, istedadla ləyaqətlə davranmaq, ona Tanrının nəfəsi kimi baxmaq lazımdır”.

Heç vaxt boyundan yuxarı tullanmayıb

Tənhalıqdan qaçan adamdır. Səbirlidir, ciddidir, illah da sənətdə. Bu yaşına qədər sənət dava-şavasından, artist dedi-qodusundan kənarında qalmağı bacarıb: “Mənə rol verilmərsə, deməli, mənə

nəşə çatmışdır. Başqaları bunu ədəvət kimi qiymətləndirəndə mən sakitcə çatışmazlığımı, nöqsanlarımı aradan qaldırmaqla məşğul olmuşam. Papağımı qabağıma qoyub fikirləşmişəm ki, mənə çatışmayan nədir? Heç vaxt boyundan yuxarı tullanmamışam. Amma öz mövqeyimi də başqasına verən deyiləm.

Mənim məqsədim öz işimlə məşğul olmaqdır. Küsməklə, qanqaraçılıqla nəyə nail olasıyam ki? Teatr ailədir, evdir, Onun mətbəxi də var, yataq otağı da. Hər şeyi açıb ortalığa qoymaq olmaz, “pis adam-yaxşı adam” deyib insanları kateqoriyaya bölmək, cılız hisslərlə yaşamaq olmaz. Bir az böyük olmaq lazımdır”.

Üç qəpiyin qəhrini çəkdiyi vaxtlar

Ailənin böyüyü kimi də təkini qoruya bilir: “Evdə hamı kimi adi insanam. Ailədə sərtliyim yoxdur. Ən sevdiyim şey nəvələrimlə oynamaqdır. Nəvə sevinci tamam başqa şeydir. Ev işlərini bacarıram. Nəşə almaq lazımdır – alıram, iş görmək lazımdır – görürəm. Adam var divara bir mismar vura bilmir. Mən elektrik işlərini də bacarıram, lazım gələrsə, qapı-pəncərə də rəngləyirəm”.

Ancaq sənət çətinlikləri evində adi insan olan Hacı İsmayılovun da həyatından yan keçməyib. Onun da həyat hekayətində soyuqda qalmağı bacarıb: “Mənə rol verilmərsə, deməli, mənə

“Bəzən cibimdə 3 qəpiyim olmayıb ki, tramvaya minib evimə gedim. Yağışda-qarda piyada gedib çıxmışam evə.

O vaxtlar özümüzdə odaya közə vurub ailəmizi dolandırırırdıq. Dublyaja gedib beş-on manat alırdıq. “Azdrama”ya gələndə məni “şumovik” götürmüşdülər, 40 manat maaş alırdım, sonra 85 manat oldu. Sadəcə, səbir lazımdır”.

Ən çox azan səsinə təsirlənir

“Tez-tez göy üzünə baxıram, eeyyyy... lap dərinliklərə. Sirlər aləminə baş vururam. Fikirləşirəm, bu nə qüvvədir, görəsən? Hansı gücdür ki, kainatı belə ucsuz-bucaqsız yaradıb? Bu suallar məni lap uşaqlıqdan düşündürür.

Anam Mirfatma xanım Masallıdandı, Məcid bəyin qızı idi. Elə ki namaz qılmağa başladım, gedib durardım yanında, elədiyi hərəkətləri təkrarlayırdım...

Məndə Allaha inam, sevgi hələ o vaxtlar yaranmışdı. Həm müsəlman, həm də xristian ölkələrində olmuşam. Mənə ən çox azan səsi təsir eləyib. Əsasən də İstanbulda. Birdən azan verilir və bütün şəhər yerindən silkələnir. Adam özünün nə qədər kiçik, gücsüz olduğunu hiss edir. Anlayırsan ki, çox böyük bir qüvvə var və sən bu dəryada ancaq bir damla ola bilərsən. Əsas məsələ damlaya verilən o saflığı qoruya bilməkdir...”

Sevinc FƏDAİ

fraqmentlər

Gənc şairlər üçün konspekt

Fərid HÜSEYN

Çox yazmaq şairin özü üçündür, az yazmaq oxucu və ədəbiyyat üçün. Kim oxucusunu savadsız, ucuz görürsə, daha çox yazır və mətnlərini də onlara uğunlaşdırır. Bizdə buna “hamının öz dili ilə danışmaq deyirlər”.

Poeziya isə hamının malı ola bilməz. Necə ki, başqasının sənə verdiyi bir şeyin miqdarı sənə eyni səxavətlə hamıya paylayacağı qədər olmur. Allah verən istedad da hamıya çata bilməz.

***

Mən həmişə şeir oxuyanda onun yazılma prosesi haqqında düşünürəm, şeirin çox asan yazıldığını duymaq qədər məni şeirdən heç nə uzaq salmır...

***

Bir dəfə ədəbi söhbətlərimizdə şair Səlim Babullaoglu dedi ki, bir nəsnə, bir hadisə göstər ki, bu dünyada olmasın. Hər şeyi Allah yaradıb, insan əgər yaranıbdan kənarında nəyisə əks etdirə bilmərsə, deməli, şairliklə, yaradıcılıqla ləvğalanmağa dəyməz, sənənin bütün yaradacaqlarını Allah artıq yaradıb. Bu fikir ağılıma batdı. Bir gün Nizaminin “Yeddi gözəl” əsərində həmin fikirlə rastlaşdım:

*Çoxdur uzunumuz, enimiz, ancaq
Getməz xəyalımız dünyadan uzaq.*

***

Yuri Borev “Estetika” kitabında komizm haqqında maraqlı bir fikir işlədir: “Komizm – bəşəriyyətin öz keçmişi ilə gül-gülə vidalaşmasıdır”.

Azərbaycan poeziyasında satiranı gülüş əvəz edəndən sonra o, öz satirik keçmişi ilə vidalaşdı. XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində şeirimizdəki gülüş (satira) sonradan sadəcə zarafata çevrildi. Satirahıqdan çıxdı, həcv isə danlağa keçdi.

***

Bu gün ədəbi tənqidlə şair arasında intellektual müharibə yoxdur. Bu, ondan irəli gəlir ki, tənqidimizdə xarakter problemi var. Şair hara gedirsə, yazıçı hansı yonə üz tutursa, tənqid də o istiqamətə çevrilir. Yuri Borevin kitabında yer alan maraqlı misala baxaq:

“Hamlet: – Odur, görürsünüz, o bulud sanki dəvədir.

Poloni: – Vallah, doğrudan da dəvəyə oxşayır.

Hamlet: – Məncə, qaranquşa oxşayır.

Poloni: – Onun beli lap qaranquş beli kimidir.

Hamlet: – Bəlkə, balına kimidir?

Poloni: – Lap elə balınanı kimidir.

Burada Şekspir “buludun metamorfozasına” yox, prinsip-siz, yaltaq Poloninin metamorfozasına gülür”.

Bax budur indiki tənqidlə poeziya arasındakı münasibət.

***

Bir dəfə bir tənqidçiyə bir yazar haqqında məqalə yazmaq tapşırılmışdı. Mən də bunu bildirdim. Tənqidçi yazmaq istəmirdi, amma indiki reallıqda imtina ona baha başa gəlirdi. Məqalə yazıldı, çap edildi. Tənqidçi az qala hər üç cümləsindən ikisində elə qəribə, mətnə uyğun olmayan terminlər işlətməmişdi ki, heç bir şey anlaşılmırdı.

Haqqında yazılan yazar bu “elmilik”dən zövq alıb kef eləyirdi. Tənqidçi də məmnun idi, özünə bəraət qazandırır ki, mən orda Azərbaycan dilində heç nə ifadə etməyən bir mətn yazıb müəllifi aldatmışam.

Yadıma Siseronun “Tuskulan söhbətləri”ndə yer alan bir məqam düşür: “Enniyin əsərində Neoptolem deyir: “Az-az fəlsəfi fikir yürütmək zəruridir; ümumiyyətlə isə bu məşğuliyyət uğurla nəticələnir”.

Təəssüf ki, bu gün ədəbiyyat yersiz intellektualizmi məşğuliyyətə çevirib. Hətta bu, bəraətə qədər (guya) aparıb çıxara bilir.

***

Məni bu sual da düşündürür: niyə çox mürəkkəb yaradıcılığı olan şair-yazıçılar özləri kimisini yox, daha sadə yazıçıları sevirlər. Mətnlərində alman musiqisinin strukturundan, miflərdən istifadə edən Herman Hesse niyə Mirzə Şəfi Vazeh sayağı sevgi nəğmələri yazan Heynenin şeirlərinin dəlisi idi?

Niyə Orxan Pamuk Dostoyevskinin həyat hadisələrindən qaynaqlanan “Yoxsul insanlar”, “Bəyaz gecələr” əsərlərini sevir və düşünür ki, o əsərləri illər sonra da sevə bilirsənsə, deməli, öz saflığını qoruyub-saxlamısən?

Böyük yazıçıları sadəliyə çəkən hansı qüvvədir?

Dahi İsveçrə psixoloqu, analitik psixologiya təliminin, arxetiplər haqqında nəzəriyyənin banisi, mədəniyyət fəlsəfəsinə dair bir sıra əsərlərin müəllifi Karl Qustav Yunqun (1875-1961) "Şərq təfəkkürü ilə Qərb təfəkkürünün fərqi" məqaləsi onun "Böyük qurtuluşun Tibet kitabı"na psixoloji şərhlər əsərinin birinci hissəsini təşkil edir. Əsər 1939-cu ildə yazılıb, ilk dəfə 1954-cü ildə çap olunub.

Doktor Evans Vens Şərq "psixologiyası"nın vacib müddəalarından ibarət mətnin şərhini vəzifəsini mənə həvalə etdi. Dırnaq işarəsi belə bir ifadənin işlədilməsinin şübhə doğurduğunu göstərir.

Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, Şərq Avropa psixologiyasına bənzər bir şeydən daha çox fəlsəfə və ya metafizika yaratdı. Orta əsrlər Avropası kimi Şərq də müasir psixologiyanın anası – tənqidi fəlsəfə yaddır. Şərqdə "idrak" anlayışı metafizikaya aiddir, Qərbdə isə o, artıq orta əsrlər dövründən metafizik mənasını itirib, "psixi funksiya" mənasını əldə etdi. "Psixi"nin nə demək olduğunu bilmədən və bunu bilməyə iddia etmədən biz metafizik bütövlüyə malik olmayan, fərdin idrakının mövcudluğu ilə onun universal korrelyatının hipotetik mövcudluğu arasında hər hansı bir əlaqəsi olmayan "idrak" fenomenini kifayətlənəcəyik. Psixologiya, beləliklə, hadisələr dünyasını metafizik implikasiyalarla dərk edən elmdir.

Son iki əsr ərzində Qərb fəlsəfəsinin inkişafı idrakın Universumla əvvəlki vəhdətinin yox olmasını və onun öz sərhədlərində qapanmasını başa çatdırdı. İnsan özü artıq mikrokosm və kosmosun obrazı, onun ruhu isə daha Dünya Ruhunun qığılcımı deyil. Buna uyğun olaraq psixologiya istənilən metafizik iddiaları və mülahizələri psixi fenomenlər kimi şərh edir, bunlarda son nəticədə şüuraltı meyillərdən yaranan idrak və onun strukturu haqqında məlumatlar götürür. Psixologiya baxımından bu mülahizələr şəxsiz dəyər daşımır və özlüyündə heç bir (hətta metafizik) həqiqətin ifadəsi deyil. Elə bir intellektual "gediş" yoxdur ki, onun köməyi ilə belə bir mövqeyin nə dərəcədə düzgün olduğunu aydınlaşdırmaq mümkün olsun. Həmçinin o da aşkardır ki, Universal İdrakın mövcudluğu haqqında metafizik postulatı qənaətbəxş şəkildə əsaslandırmaq qeyri-mümkündür.

Ümumiyyətlə, onu əsaslandırmaq mümkündürmü? İnsanın idraki Universal İdrakın mövcudluğunu fərz edə bilər, lakin bununla o, hələ sonuncunu gerçəkdən mövcud olan kimi təsdiqləmiş və biz bunu yalnız fərziyyə saymaqda haqlıyıq. Bu fərziyyənin özü və bizim onu fərziyyə kimi müəyyən etməyimiz eyni dərəcədə sübuta yetirilməzdir. Başqa sözlə, eyni dərəcədə ehtimal var ki, bizim idrakımız Dünya İdrakının təzahürüdür. Lakin insan əsl həqiqəti bilmir, bilə də bilməz. Buna görə də psixologiya onun hədudlarından kənarında olan hər hansı bir şeyin mövcudluğunu əsaslandırmağa və ya təsdiqləməyə qadir deyil. Sağlam düşüncə bizi bu məhdudluqları qəbul etməyə məcbur eləyir, bu zaman verilən qurbanlar – nağıl dünyası və orada yaşayan idrakın yaratdıqları ilə vidalaşma

Karl Qustav Yunq

Şərq təfəkkürü ilə Qərb təfəkkürünün fərqi

"Din elmlə toqquşduğu zaman dövrümüzün mənəvi hərəkətində iştirakdan imtina etdiyinə görə bunun qarşılığını alır. Hər bir vicdanlı mütəfəkkir metafizik mövqelərin (xüsusilə də dinlərin) sərbətsizliyini, istənilən metafizik postulatın sübutedilməzliyini, idrakın "özünü öz saclarından tutub bataqlıqdan çıxarmağa", başqa sözlə, transsendent bir şey yaratmağa aşkar qadir olmadığını etiraf etməli olur. Materializm insan tərəfindən birdən-birə onun dərkinə metafizik reaksiyadır ki, idrak psixikanın təzahürlərindən biridir və insandan kənara çıxarıldıqda proyeksiyadır."

dostudur. İsa – özünün təlimi atalarının dini ilə prinsipial ziddiyyət təşkil edən təbliğçinin parlaq nümunəsidir. Lakin İsanın təqlidi, görünüyü kimi, ardıcılardan öz yolunun başlanğıcında onun verdiyi psixi və mənəvi qurbanı tələb etmir – bu qurban olmasaydı, o heç bir zaman xilaskar olmazdı. Əslində, elm və din arasındakı ixtilaf hər iki tərəfdən anlaşılmazlığa əsaslanır.

Yeni "hypostasis" təbiiq edən elmi materializm intellektə qarşı günah işlətdi. Çünki bu dəfə gerçəkliyin ali prinsipi necə adlanırsa adlanırsın – materiya, Tanrı və ya enerji – özlüyündə ad dəyişdirmə heç nəyi məhv etmir və yaratmır, yalnız rəmzi dəyişdirir. Buna görə də materialist məcburən metafizik olur. Digər tərəfdən, təməldən sifət emosional olan primitiv psixi vəziyyətdən yapışmış inam id-

rakın hipostazirə edilmiş yaratdıqlarına qarşı ibtidai, infantil münasibətdən əl çəkə bilmir. O, qüdrətli, məsuliyyətli və xeyirxah valideynlərin hökm sürdüyü təhlükəsiz, intim dünyanı qoruyub saxlamaq istəyir. İnam hətta intellekti qurban verməyə hazırdır (təbii ki, ağır sonuncu varsa), lakin heç zaman hissləri qurban verməz. İnananlar özlərini uşağa bənzətmirlər, onlar uşaqlıqlar, həyat əldə etmirlər, onun itkisini də bilmirlər.

Bundan başqa, din elmlə toqquşduğu zaman dövrümüzün mənəvi həərəkətində iştirakdan imtina etdiyinə görə bunun qarşılığını alır. Hər bir vicdanlı mütəfəkkir metafizik mövqelərin (xüsusilə də dinlərin) sərbətsizliyini, istənilən metafizik postulatın sübutedilməzliyini, idrakın "özünü öz saclarından tutub bataqlıqdan çıxarmağa", başqa sözlə, transsendent bir şey yaratmağa aşkar qadir olmadığını etiraf etməli olur. Materializm insan tərəfindən birdən-birə onun

dərəcədə onun öz psixikası ilə şərtlənib. Qeyd etdiyimiz kimi, bütün metafizik müddəalarımız birinci növbədə idrakın strukturu ilə müəyyən olunub. Biz onu başa düşə bildik ki, intellekt özündə şey, müstəqil mental qabiliyyət deyil, bütöv kimi psixikanın vəziyyəti ilə şərtlənən psixi funksiyadır. Fəlsəfi mülahizə buna görə sifət məntiqi şəxssiz prosesin nəticəsi deyil, məkan və zaman xarakteristikaları ilə konkret şəxsiyyətin əsəridir. Bu planda o, əsasən subyektivdir, onun obyektiv dəyəri isə eyni cür düşüncələrin nə qədər olacağından aslıdır.

Epistemoloji tənqidçiliyin nəticəsi kimi insanın idrak hədudları arasında qapanması təbii olaraq psixoloji tənqidçiliyə də gətirdi. Tənqidçiliyin bu növü filosoflar arasında populyar deyil, onlar fəlsəfi intellekti kamillə və şübhəsiz alət saymağa meyillidirlər. Lakin hər halda onların bu intellekti fərdi psixika ilə şərtlənmiş, bütün münasibətlərdə subyektiv şəraitlərlə, o cümlədən mühitin təsiri ilə determinə olunmuş funksiyadır. Biz doğrudan da belə bir fikrə öyrəşmiş ki, idrak özünün universal xarakterini itirib, onun əvvəlki, kosmik əhəmiyyətindən əsər-əlamət qalmayıb. Bu gün idrak az və ya çox dərəcədə şəxsi iş, subyektiv, hətta ixtiyari fenomen olub. İndi hətta əvvəllər hipostazirə edilmiş "universal ideyalar" psixi qanunlar olub, insan bizim gerçəklik təcrübəmizin nə dərəcədə psixi təbiətə malik olduğunu başa düşüb; əslində düşündüyümüz, hiss etdiyimiz və qavradığımız hər bir şey psixi obrazdır və dünyanın özü biz onu "təşkil edə" biləcə-

yimiz qədər mövcuddur. İnsanın öz psixikasında qapanması və onun hədudlarından çıxma bilməməsi həqiqətinin aşkar edilməsi ona elə güclü təsir göstərmiş ki, indi biz hətta "qeyri-şüuri" adı verdiyimiz özümüz-dəki bilinməyən mövcudluğunu da qəbul etməyə hazırıq. Beləliklə, universal və metafizik görünən idrakın dairəsi özünün sonsuz subyektivliyini, düşüncəsiz proyeksiya və illüziyalara infantil-arxaiq meyilini tamamilə başa düşən fərdin şüuruna qədər sıxılır. Bir çox elmi tənqidçilik adamlar nəzarətsiz subyektivizmədən qorxaraq hətta dini və fəlsəfi simpatiyalarını belə qurban veriblər.

Nəfəsimizlə canlanan, ürəyində qanımızın cərəyan etdiyi itirilmiş dünyanın əvəzinə biz faktlar – ayrıca adamın mənimləmə imkanlarından müqayisəedilməz dərəcədə çox olan faktlar yığının qarşısında heyran olmağa başladırıq. Biz belə bir mömin inamla yaşayırıq ki, təsadüfən yığılmış parçalar dərk edilmiş bütövlü təşkil edəcək, lakin heç kim sona qədər buna inanmır – çünki kollektiv biliyin hamısını yerləşdirə biləcək baş yoxdur. Biz sadəcə, faktlar qalağı altında qalmışıq və bunları dərkə cəsarət edən vicdanına qarşı xəyanət etməli olacaq, çünki faktlar istənilən nəzəri mühakiməni alt-üst edə bilər. Qərb psixologiyası idrak dedikdə psixikanın fəaliyyətinin mental tərəfini, fərdin "mentallığını" nəzərdə tutur.

(ardı var)

Paşa ƏLİOĞLU çevirib

Maska

Xəbər tutdular – Dələ
Toyuq boğub yeyibdir.
Qəşş etdi Kərtənkələ:
– Danışmayın, eyibdir!
Fındıq deyir, inanım,
Dələ əsla ət yeməz.
Xoruz dedi: – Ay canım,
Toyuğu kim boğdu bəs?
Axı bu həndəvərdə
Nə tülkü var, nə çaqqal!
...Qonşu Dələni bir də
Onlar yoxladı dərhal.
Heyvanların hamısı
Gəlib baxdı, gördü nə?!
Tülkü dələ maskası
Keçiribmiş üzünə...

Tülkü qiyməti

Əhliləmiş Tülkünü
Toyuq çağırır qonaq.
Halal yumurtasından
Hazırladı qayğanaq...
Səhəri Tülkü lələ
Yol aldı Çaqqalgilə.
Çaqqal oğurladığı
Beçəni tez qızartdı,
Anbardan apardığı
Şərabı da çıxartdı...
Tülkü o gündən deyir:
– Yanılmaram mən, xeyr!
Toyuq xəsisdir yaman,
Olmaz bizim Çaqqaldan!..

Gülməcələr

- Ana, siçan süd qabına düşdü.
– Sən onu çıxardın?
– Yox, pişiyi ora tulladım.
***
- Aydan, qızım, məndə 10 alma var idi, 2-ni yedim, neçəsi qaldı?
– Ata, biz məktəbdə ancaq portaqallı məsələləri həll edirik.
***
- Bir oğlan məktəbin dəhlizində ağlayır. Sınıf rəhbəri ondan soruşur:
– Niyə ağlayırsan?
– Riyaziyyat müəllimimiz pirləkəndən yıxılıb.
– Ağlama, ona heç nə olmayıb.
– Necə ağlamayım, o yıxılanda bütün uşaqlar görüb, mənə bu fətdə olmuşam.
***
- Ata, mən sənə ad gününə hədiyyə hazırlayıram.
– Lazım deyil, ondansa dərslərini hazırla.
– Axı mən artıq hədiyyəni almışam.
***
- Oğlan maşını saxladır:
– Əmi, mənə məktəbəcən apara bilərsiniz?
– Mən ayrı səmtə gedirəm axı.
– Onda lap yaxşı, getdik.
***
- Dörd üstəgəl üç neçə eləyir?
– Yeddi.
– Bəs yeddi üstəgəl dörd?
– Bilmirəm, biz 11-i hələ keçməmişik.
***
- Ana, Toplan mənim çəkmələrimi didişdirib.
– Ona cəza vermək lazımdır.
– Vermişəm, onun qabındakı südü içmişəm.

Gicitkən

Yaxına buraxmırdı
Gicitkən heç bir kəsi.
Eşitsəydi bir qoyun,
Ya da bir quzu səsi,
Körpə tikanlarını
Qabardıb dayanırdı,
Kim dadsa, dili-ağzı
Alışır, yanır.
Gülüb ürəkdən bu an,
Xoşlanırdı Gicitkən.
Di gəl, bir gün istidən
Yaman pis günə düşdü,
Yarpaqları bürüdü...
– Qoymayın, soluram mən,
Artıq məhv oluram mən!
– Deyib haray salsa da,
Olmadı yaxın duran.
Vaxtilə hamını bərk
Dalamışdı Gicitkən.

Qaya və Ağac

Bir yamacda göyərən
Nazik gövdəli Ağac
Sal daşlı bir Qayaya
Üz tutdu:

– Bu sirri aç!

Daşlarında min iz var,
Nədən çapılmış sinən?

Qaya: – Çox bərkə-boşa
Düşmüşəm, – söylədi, – mən.

Hər an sinə gərmişəm
Böyük daşqına, selə.

Ağac əsib səsləndi

Eyhəmlə gül-gül:

– Bu daşqını, bu seli

Mən niyə görmürəm bəs?

Qaya dedi: – Bilmirəm,

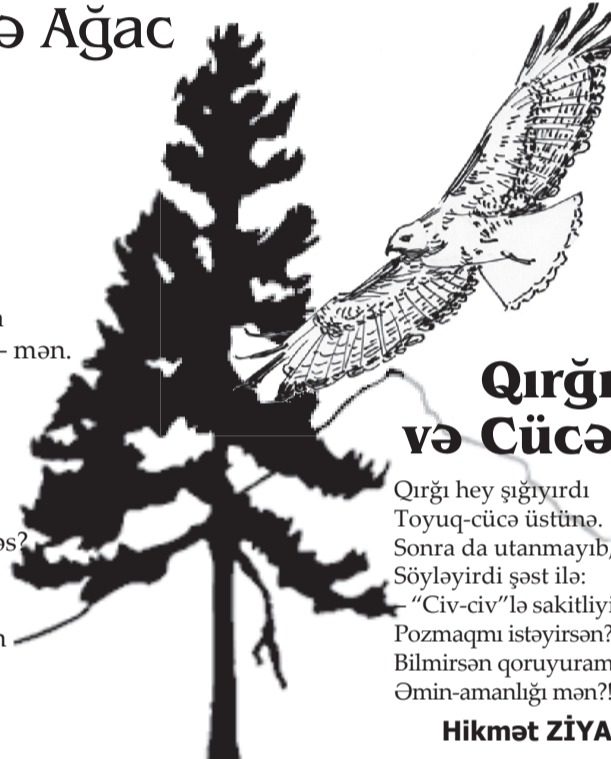
Bunlar sənə görünməz.

Nə bir tufan, nə çovğun

Qabağını kəsmisən.

Külək hara əsibsə,

Sən də ora əsmisən.

Qırğı və Cücə

Qırğı hey şığırdı
Toyuq-cücə üstünə.
Sonra da utanmayıb,
Söyləyirdi şəst ilə:
“Civ-civ”lə sakitliyi
Pozmaq istəyirsən?
Bilmirsən qoruyuram
Əmin-amanlığı mən?!

Hikmət ZİYA

Lev TOLSTOY

Taxta ləyən

Baba yaman qocalmışdı.
Ayaqları sözünə baxmır, gözləri görmür, qulaqları eşitmirdi.
Dişləri də tamam tökülmüşdü.
Yemək yeyəndə ağzından yerə dağırdı. Oğlu ilə gəlini daha onu masa arxasında oturtmurdular, sobanın dalında yedirdirdilər.

Bir dəfə babaya nimçədə xörək gətirdilər. O, nimçəni yaxına çəkmək istəyəndə salıb sındırdı. Gəlin qocanı danlamağa başladı:

– Evdə gün-dirriyimiz yoxdur, hər şeyi korlayırsan, qab-qacağı qırırsan. Bundan sonra sənə xörəyi taxta ləyəndə verəcəyəm.

Qoca ah çəkdi, heç nə demədi.
Bir dəfə ərnlə arvad evdə oturmuşdular, gördülər ki, oğlanları taxta parçalarıyla oynayır, nəse düzəltmək istəyir. Atası soruşdu:

– Nə düzəldirsən?

Uşaq cavab verdi:

– Taxta ləyən düzəldirəm. Anamla sən qocalanda sizə bu ləyəndə yemək verəcəyəm.

Ərlə arvad bir-birinə baxıb ağladılar. Qocanı incitdikləri üçün utandılar. Onu yenə özləriylə yanaşı masa arxasında oturdular.

Xiyar oğrusunun xəyalları

Bir dəfə kəndli dirrikdən xiyar oğurlamağa getdi. O, xiyar tağının dibinə sürünüb, qoruğunun uzaqlaşmasını gözlədi. Uzana uzana fikirləşdi: “Bir kisə xiyar aparıb sataram, puluna toyuq alaram. Toyuq çoxlu yumurtlayar, sonra kürt yatırdaram, çoxlu cücə çıxarar. Cücələri böyüdüüb sataram, qoyun alaram. Qoyun çoxlu bala verər, quzuları satıb madyan alaram. Onun da balaları olar, dayçaları satıb ev alaram, dirrik salaram. Orada çoxlu xiyar əkərəm, qoymaram kimsə oğurlasın. Keşikçi tutaram, dirriyi qoruyar. Özüm də arabir gəlib üstünə çığıraram: “Ehey, dirriyi möhkəm qoru haaa!”.

Kəndli xəyala elə dalmışdı ki, özgə bostanında olduğunu da unutmuşdu, ona görə də lap bərkədən çığırdı. Qoruqçular səsinə eşidib onu yaxaladılar, möhkəmcə əzişdirdilər.

Atın bir eşşək yükü

Kişinin bir eşşəyi, bir atı vardı. Onlar yolla gedirdilər. Eşşək ata dedi: “Yüküm ağırdır, apara bilmirəm, bir-iki tayını sən götür”. At özünü o yerə qoymadı. Bir azdan eşşək yıxılıb öldü. Kişi yükün hamısını atın belinə yüklədi. Eşşəyin də dərisini soyub üstündən qoydu.

At yükün ağırlığından inildədi: “Vay, kül mənim başıma, gör necə ağılsızam! Eşşəyə kömək eləmək istəmədim, axırda yükün hamısını, üstəlik, eşşəyin dərisini də aparmalı oldum”.

Rəngini dəyişmiş dolaşa

Dolaşa gördü ki, göyərçinləri doyunca yemləyirlər. Üst-başını ağ rəngə boyayıb, özünü quşxanaya verdi. Göyərçinlər əvvəlcə onu tanımadılar, elə bildilər o da göyərçindir.

Birdən dolaşa harada olduğunu unudub qarılıdı. Göyərçinlər o saat onu dimdikləməyə başladılar. Dolaşa uçub yoldaşlarının yanına qayıtdı. Yoldaşları onu tanımadılar, rəngindən qorxub, yanlarından qovdular.

Qarışqa və göyərçin

Qarışqa çayın sahilinə endi – su içmək istəyirdi. Az qaldı dalğa onu batırsın. Göyərçin dimdiyində çöp gətirirdi; gördü ki, qarışqa boğulur, tez çöpü suya – onun qabağına atdı. Qarışqa çöpün üstünə çıxıb canını qurtardı.

Bir gün ovçu cələ qurub göyərçini tutmaq istəyirdi. Qarışqa bunu görüb ovçuya yaxınlaşdı, onun ayağını dişlədi. Ovçu ufuldayıb cələni əlindən saldı. Göyərçin pırıldayıb uçu.

Azərbaycan

N 05(05) 21.11.2014

Ottosufi Təbəbati və Psixologiyası Akademiyasının üzvü, kökü əsrlərin dərinliyinə gedib çıxan Nəqşibəndiyyə ustadları məktəbinin davamçısı Müzəffər Hacı Usmanovun "Könüllə oxuma dərsləri. Sağlamlığın sufi sirləri" kitabında sufi sağlamlıq sistemindən, psixi və fiziki sağlamlığın bərpasında onun oynadığı roldan, əsrlərin sınağından çıxmış sufi psixotexnikasından bəhs edilir. Kitabdan bir parçanı ixtisarla təqdim edirik.

Yaş və sağlamlıq

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
7	14	21	28	35	42	49	56	63	70	77	84	91	98	105	112

İnsanın bütün həyat yolunu 7 dövrə bölmək olar. Hər dövrün sonunda onun səhhəti nasazlıqla üzlaşır ki, bu da orqanizmin yenilənməsi ilə bağlıdır. Bir çox xroniki xəstəliklərin rüseymləri özünü məhz həmin 7 illik dövrdə büruzə verir. İnsanın hər 5-7 ildən bir dəyişməsi faktını müasir elm də təsdiqləyir. İnsan həmin həssas dövrdə xəstəliyi dərmanla qidalandırsa, həyatı ilə oynamış olur. Əlbəttə, əlini qoynuna qoyub gözləmək də ağıllı hərəkət deyil.

40 yaşa qədər insan valideynlərdən ötürülmüş enerjini sərf edir. 42 yaşa yaxın enerjinin azalması üzündən itkinin kompensasiya edilməsi çətinləşir ki, nəticədə sağlamlıqda problemlər meydana çıxmağa başlayır; ən yaxşı halda yüngül yorğunluq, ən pis halda isə xəstəlik və depressiya yaranır.

İnsan yaşlandıqca həyatında harmoniya yaratmaq üçün ona daha çox vaxt lazım olur. Təcrübə göstərir ki, adam nə qədər yaşlıdırsa, o qədər fəal işləməlidir. Sufilərin qədim zamanlarda meydana gəlmiş bu düsturundan insan həyatında harmoniya yaratmaq üçün indiyədək istifadə edilir.

Həkimlərə məlumdur ki, insan 110-112 il yaşaya bilər. Bundan artıq da yaşamaq mümkündür. Ancaq düzgün həyat tərzini sürməyi, ətraf mühitin zərərindən yetərincə qorunmadığı üçün insan təbiətin verdiyi imkandan məhrum qalır. Həmin 112 ili hər biri 28 il olmaqla dörd böyük mərhələyə, öz növbəsində o dörd mərhələnin hər birini də 7 illik dörd dövrə bölmək olar.

Sağlamlığın bərpası prosesində mühüm əhəmiyyət daşıyan dövrlərə diqqət yetirək.

İnkişaf mərhələsi

İlk dövr 7 yaşda bitir. Bu, skeletin və orqanizmin başlıca sisteminin formalaşdığı aktiv inkişaf çağıdır. Bu dövrdə uşağın temperamenti və nitqi formalaşır.

İlk dövrdə uşağa həddən artıq qayğı göstərilirsə, o, ləng inkişaf edir. Müntəzəm qayğı gören uşaq diqqəti ağıllaq cəlb etməyə çalışır. Ancaq valideyn bilməlidir ki, ağıllaq heç də zərərli deyil. Uşaq orta hesabla gündə heç olmasa bir dəfə ağıllıdır. Ağıllaq ağıl ciyərləri də möhkəmləndirir.

3 yaşlı uşaq yıxılırsa, özü ayağa qalxmalıdır. Oynayanda üst-başını bulmasını da dərd eləməyin. Bu dövrdə oyun oynamaq uşağın ətraf aləmi dərk etməsi üçün çox vacibdir.

İkinci həyat dövrü, adətən, 14 yaşda tamamlanır. Bu, bütün zamanlarda insan üçün ağır dövr sayılır, çünki fiziki və cinsi yetkinlik, eləcə də səs dəyişməsi dövrüdür. Çox vaxt həmin müddəti hormonal partlayış və insan mentalitetinin formalaşması üçün vacib məqam adlandırılır.

21 yaşda cinsi sistemin və cinsi əlamətlərin formalaşması başa çatır. Üzdə tüklər əmələ gəlir, bədən

quruluşu mükəmməlləşir. İntellektual funksiyaların formalaşması prosesi başa çatır.

28 yaşınadək insan müəyyən peşəyə yiyələnir, ailə qurur və sabitlik mərhələsinə keçir.

Sabitlik mərhələsi

Sabitlik mərhələsi – tarazlığın əldə olunması və özünüdəyər dövrüdür. Həmin dövrdə insan öz enerjisini düzgün xərcləyə, böyük uğurlar qazanar. Bu dövrdə aktivliyin kəskin aşağı düşməsi isə çox böyük zərər verə bilər.

ELAN

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi bədii tərcümə əməyinin dəyərləndirilməsi, tərcümə sahəsinin inkişafının stimullaşdırılması məqsədi ilə "Dəf(inə) yarpağı" adlı Bədii Tərcümə Mükafatı təsis edib. Müsəbiqənin 2 ildən bir keçirilməsi nəzərdə tutulur. Tərcümə əsərlərinin qəbul müddəti bu ilin oktyabr ayının 24-dən dekabr ayının 20-sinə qədər müəyyən edilir. Qaliblərin adı 2015-ci ilin mart ayının sonlarında keçiriləcək mükafatlandırma mərasimində elan olunacaq.

* Müsəbiqəyə nəsr və poeziya üzrə Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş əsərlər qəbul edilir.

* Müsəbiqəyə təqdim edilən əsərlərin həcmi aşağıdakı qaydada müəyyən edilir:

nəsr əsərləri – 20.000 işarəyə qədər
poeziya nümunələri – 100 misraya qədər

* Hər nominasiya üzrə mükafat bir müəllifə və bir əsərə təqdim edilə bilər.

* Bir şəxs mükafata bir nominasiya üzrə yalnız bir əsər təqdim edə bilər.

* Müsəbiqədə iştirak edən namizədlər üçün yaş məhdudiyəti yoxdur.

Müsəbiqəyə təqdim üçün zəruri olan sənədlər:

a) Tərcümə edilmiş əsər elektron poçtla göndərilirsə, çap olunmuş şəkildə 5 nüsxə;

b) Şəxsiyyət vəsiqəsinin surəti;

dəf(inə) yarpağı

e) Müsəbiqə iştirakçısının əlaqə nömrəsi;

ç) Tərcümənin digər işlərinin siyahısı (mənbəyi göstərməklə);

d) Tərcümə əsərləri elektron (press@aztc.gov.az ünvanına) və kağız formatında təqdim edilə bilər.

Qeyd: Göndərilən nüsxədə əsərin Azərbaycan dilinə hansı dildən çevrildiyinin qeyd edilməsi zəruridir;

Müsəbiqə şərtlərinə əməl olunmadan təqdim edilən əsərlər müsəbiqədə iştirak etmir.

Əsərlər AZTM-in Mətbuat və nəşr məsələləri üzrə müşavirliyi tərəfindən qəbul edilir.

Mükafat fondu:

Tərcümə edilən nəsr əsərləri üçün:

I yer – 3000 (üç min) manat

II yer – 2000 (iki min) manat

III yer – 1000 (min) manat

Həvəsləndirici mükafat: 500 (beş yüz) manat

Tərcümə edilən poeziya nümunələri üçün:

I yer – 3000 (üç min) manat
II yer – 2000 (iki min) manat
III yer – 1000 (min) manat

Həvəsləndirici mükafat: 500 (beş yüz) manat

Müsəbiqənin gedişatı barədə:

Qəbul edilən əsərlər nömrələnmiş qaydada (imzasız) ekspertlərə verilir, ikinci mərhələyə – 20-iyə çıxan əsərlər Mükafat Komissiyasına təqdim edilir.

Qalib əsərlərin seçimi iki mərhələ üzrə aparılır. Birinci mərhələdə seçilmiş 20-likdən 10-luq seçilir. İkinci mərhələdə qaliblər müəyyən edilir.

Əsərlər 5-dən 10-a qədər olan bal sistemi ilə qiymətləndirilir.

Ekspertlərin və Mükafat Komissiyası üzvlərinin adları mükafatlandırma mərasimində qədar gizli saxlanılır.

Mükafat diplom və pul təltifindən ibarətdir.

Ünvan: Ə.Topçubaşov 74

Email: press@aztc.gov.az

Telefon: 595-10-42

Mob: (050) 263-02-95

Sağlamlığın sufi sirləri

vəziyyətdə saxlaya bilər. Həmin dövrdə yaşamaq həvəsi artır, mənəviyyat güclənir. Bu yaşlarda orqanizmdə suyun miqdarı azalır, üstəlik, bir çox maddələrin çatışmazlığı yaranır ki, bu da özünü müxtəlif xəstəliklər şəklində büruzə verir.

Rifah mərhələsində xüsusən daxili orqanlara fikir vermək, gündəlik iş və istirahət rejiminə riayət etmək lazımdır. Gimnastikaya, fiziki əməyə daha çox vaxt ayrılmalıdır. Tez-tez, amma az miqdarda yemək, həmçinin bağırsağı tez-tez təmizləmək gərəkdir. Qeyd etdiyimiz kimi, həmin yaş dövründə bir çox insanlarda müxtəlif xəstəliklər baş qaldırır. Bu yaşlarda bədənin qüvvəsini bərpa etmək üçün sutkada 4-5 saat yatmaq kifayətdir.

Müdrilik mərhələsi

Bu mərhələ ömrün son 28 ilini əhatə edir. İnsan uşaqlaşır, uşaq kimi tez-tez yıxılır, şıltaq olur, özünə diqqət umur. Üzündə təzə tüklər, ağızda düyünü xatırladan təzə dişlər əmələ gəlir. İnsan gövdəsindən cavan budaqları pöhrələyəndən çox qoca ağaca oxşayır.

On birinci dövr ikinci uşaqlıq dövrüdür. "Qoca uşaq" ifadəsini nahaq yerə işlətmirlər. Bu çağda insana nə qədər fiziki kömək lazımdırsa, bir o qədər də mənəvi dəstək zəruridir.

NARINGÜL hazırlayib

Həyatın birinci mərhələsi ilə müqayisədə bu mərhələdə insanın məzəci dəyişir. Bu o deməkdir deyil ki, bədənin temperaturu azalır; yox, temperatur əvvəlki kimi qalır. Ancaq müəyyən dəyişiklik olur.

Sabitlik dövründə 6-7 saat yatmaq kifayətdir. Unutmaq olmaz ki, orqanizmin inkişafı dayansa da, ağıl kamilləşir, insan daha müdrək, daha düşüncəli olur.

Rifah mərhələsi

Bu mərhələ (56-84) insandan hərəkət, fəallıq tələb edir. Çünki insan yalnız bu zaman özünü harmonik